

Šakių lopšelis - darželis „Berželis“

IKIMOYKLINIO UGDYMO(SI) PROGRAMA

ŠAKIAI, 2016

PATVIRTINTA

Šakių lopšelio - darželio

„Berželis“ direktoriaus

2016 m. rugpjūčio 31 d.

įsakymu Nr. VK-30

Ikimokyklinio ugdymo programą atnaujino sudaryta darbo grupė (Įsak. Nr. VK-15, 2016-03-24) :

Auklėtoja Raimonda Žemaitienė

Vyresnioji auklėtoja Aušra Kasparavičienė

Auklėtoja Silva Duobienė

Logopedė, auklėtoja Sigita Damijonaitienė

Koordinatorius: Direktoriaus pavaduotoja ugdymui Dovilė Kazakauskienė

TURINYS

1. BENDROSIOS NUOSTATOS	5
1.1 Informacija apie ugdymo įstaigą:	5
1.2 Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas.....	5
1.3 Švietimo tiekėjo savitumas.....	6
1.4. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai.....	7
1.5 Vaikai ir jų poreikiai.	7
2. UGDYMO PROGRAMOS PRINCIPAI	8
3. TIKLSAS IR UŽDAVINIAI.....	10
4. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMOMĖS.....	11
4.1 SVEIKAS VAIKAS.....	12
4.1.1 Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai.....	12
4.2 ORUS VAIKAS	15
4.2.1 Emocijų suvokimas ir raiška	15
4.2.2 Savireguliacija ir savikontrolė.....	17
4.2.3 Savivoka ir savigarba	18
4.2.4 Santykiai su suaugusiais.....	19
4.2.5 Santykiai su bendraamžiais	20
4.3 BENDRAUJANTIS VAIKAS	21
4.3.1 Sakytinė kalba	21
4.3.2 Rašytinė kalba	23
4.4 SMALSUS VAIKAS	25
4.4.1 Aplinkos pažinimas	25
4.4.2 Skaičiavimas ir matavimas	26
4.5 KURIANTIS VAIKAS	29
4.5.1 Meninė raiška	29
4.5.2 Estetinis suvokimas	32
4.6 SĖKMINGAI BEISUGDANTIS VAIKAS	34
4.6.1 Iniciatyvumas ir atkaklumas.....	34
4.6.2 Tyrinėjimas.....	35
4.6.3 Problemų sprendimas	36
4.6.4 Mokėjimas mokytis	38
4.6.5 Kūrybiškumas.....	39
6. UGDYMO METODAI, FORMOS IR PRIEMONĖS	42
7. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS.....	47
8. BENDRADARBIAVIMO SU ŠEIMA FORMOS.....	49
9. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACINIAI ŠALTINIAI.....	50
PRIEDAI	51

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1 Informacija apie ugdymo įstaigą:

Pavadinimas: Šakių lopšelis – darželis „Berželis“

Teisinė forma: Šakių savivaldybės biudžetinė įstaiga

Veiklos sritys: Neformaliojo švietimo, Ikimokyklinio ugdymo mokykla

Veiklos pradžia: 1976 m. vasario mėn. 23 d.

Ugdymo(si) kalba: lietuvių

Ugdymo(si) forma: grupinio mokymo

Ugdymo proceso organizavimo būdas: kasdienis

Veiklos sritys: ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas, kodas 85.10.10;
priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymas, kodas 85.10.20

Įstaigos kodas: 190830712

Kontaktai : adresas - Gimnazijos g. 7, Šakiai, LT- 71115, Tel.: 8-345-60183, el. paštas darzelis.berzelis7@gmail.com, interneto svetainės adresas: www.sakiuberzelis.lt .

1.2 Pedagogų ir kitų specialistų pasirengimas

Įstaigoje dirba ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, priešmokyklinio ugdymo pedagogai, specialiosios pedagogės – logopedės, meninio ugdymo mokytojai, socialinė pedagogė. Visos čia dirbančios pedagogės įgijusios pedagoginį išsilavinimą bei kvalifikacines kategorijas, sukaupę didelę pedagoginę patirtį. Pedagogai yra kompetentingi, jų gebėjimai ir žinios, laiduoja kokybišką vaiko ugdymą. Kūrybiškumas, greita orientacija, iniciatyvumas, susitelkimas, meilė ir pagarba vaikui ypatingi pedagogų sugebėjimai. Profesinio tobulėjimo siekia ir aptarnaujančio personalo darbuotojos. Įstaigos pedagogai nuolat dalyvauja miesto, kaimyninių raj. Jurbarko, Vilkaviškio, Kauno apskrities kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, taip pat pačios organizuoja seminarus ar konferencijas, skaito pranešimus, dalyvauja rajono metodinėje veikloje. Įstaigoje veikia metodinė ir mokytojų tarybos. Yra trys metodinės grupės: ankstyvojo ikimokyklinio amžiaus, ikimokyklinio

amžiaus ir švietimo pagalbos specialistų metodinės grupės. Įstaigos pedagogai dalijasi gerąja darbo patirtimi ne tik įstaigoje, bet ir su miesto pedagogais, organizuodami atviras veiklas, šventes, pramogas.

Įstaigoje teikiama pagalba specialiujų poreikių vaikams. Logopedės dirba su vaikais, turinčiais kalbos ir komunikacijos sutrikimų. Darželyje dirba ir muzikos pedagogė, kurios pagrindinė darbo kryptis- plėtoti individualias muzikines galias, ugdyti muzikinę ir bendrą dvasinę kultūrą. Veikia Vaiko gerovės komisija, kurios paskirtis – organizuoti ir koordinuoti prevencinį darbą, švietimo pagalbos teikimą, saugios ir palankios vaiko ugdymui aplinkos kūrimą, švietimo programų pritaikymą vaikams, turintiems specialiųjų poreikių, atlikti vaiko specialiųjų ugdymo(si) poreikių (išskyrus poreikius, atsirandančius dėl išskirtinių gabumų) pirminį įvertinimą ir atlikti kitas su vaiko gerove susijusias funkcijas.

1.3 Švietimo tiekėjo savitumas

Įstaiga įsikūrusi Šakių miesto centre, lankančių vaikų skaičiumi yra didžiausia rajone. Netoli įsikūręs lopšelis – darželis „Klevelis“. Vaikai gali tarpusavyje bendrauti ir bendradarbiauti. Už keliolikos metrų nuo mūsų matosi Šakių ežeras, netoli parkas, Siesarties upelis, kolektyviniai sodai, Šakių „Varpo“ mokykla, miesto savivaldybė, miesto biblioteka. Aplinka suteikia vaikams galimybę ugdytis už darželio ribų. Šakiuose puoselėjamos savitos šio krašto kultūrinės tradicijos, išsaugota gyva, daininga Zanavykų šnekta. Šakių kraštas turtingas tradicijomis, papročiais, gražia gamta, savo istorija, muziejais, žymiais žmonėmis. Vaikai turi galimybę perprasti tautos kultūrą.

Įstaigoje komplektuojama ankstyvojo, ikimokyklinio, priešmokyklinio amžiaus vaikų grupės. Viso veikia 12 grupių. Kiekviena grupė – atvira, ten sudaryta estetiška, vaiko kūrybingumą skatinanti aplinka. Įstaigoje sudarytos geros sąlygos naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis. Kiekviena grupė turi kompiuterį, įstaiga turi penkis projektorius. Įstaigoje yra salė, sporto salė, du logopediniai kabinetai, įrengtas „Močiutės kambarėlis“, kurioje vaikai turi galimybę dirbti, kurti, stebėdami, tyrinėdami autentiškus senovinius daiktus ir aplinką.

Įstaiga turi puikią didelę teritoriją, aikšteles su pavėsinėmis, sūpynėmis ir kita lauko įranga. Lauko įranga nuolat atnaujinama. Vaikams sudarytos sąlygos pasivaikščioti, stebėti gamtą įvairiais metų laikais. Puoselėjama darželio aplinka, sodinami įvairūs medeliai, krūmai, gėlės, rūpinamasi jų priežiūra ir saugojimu. Vaikai mokosi mylėti ir prižiūrėti augalus, ugdomi meilę gamtai.

Pagal sudarytą veiklos programą vaikai dalyvauja įvairiuose mūsų įstaigoje organizuojamuose renginiuose ir akcijose. Esame nuolatiniai respublikinių ir rajoninių renginių dalyviai. Mokyklos pedagogai, organizuodami ugdymą, dažnai renkasi ne tik veiklų temas, bet dažnai ir projekto metodą. Inicijuojami projektai, atitinkantys vaikų poreikius, tėvų lūkesčius. Įgyvendinant projektus, bendradarbiauja specialistų ir pedagogų komanda, įtraukiami tėvai, socialiniai partneriai.

Įstaiga atvira visuomenei, prieinama kiekvienam norinčiam ją lankyti, palaiko glaudžius ryšius su socialiniais partneriais, Anglų – lietuvių pagalbos fondu, Šakių „Varpo“ mokykla, Kultūros centru, Šakių vaikų lopšeliu – darželiu „Klevelis“ bei kitomis Šakių rajono įstaigomis.

1.4. Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai.

Pagrindinis pedagogų ir šeimos bendravimo principas – viskas yra daroma vaikų labui. Tėvai gerai vertina įstaigoje sukurtą aplinką, kuri užtikrina vaikų saugumą, tausoja sveikatą ir sudaro prielaidas vaikams visapusiškai tobulėti. Tėvų nuomone įstaigoje dirbantys pedagogai yra kompetentingi, jų gebėjimai ir žinios laiduoja kokybišką vaikų ugdymą(si), jie informuojami apie vaikų daromą pažangą ir pasiekimus. Kaip rodo įstaigą lankančių tėvų apklausa, tėvai pageidauja, kad vaikai būtų supažindinami su vaikui artimiausia aplinka, gimtine, kultūra, gamta, ugdomi bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai bei ugdomos būtinos vaikui socialinė, komunikavimo, pažintinė, sveikatos saugojimo ir pažinimo kompetencijos. Tėvams labai svarbu, kad vaikai išmoktų bendrauti, jaustųsi saugiai. Labiausiai tėvai nori, kad vaikai išmoktų mokytis, mąstyti, spręsti problemas, vertinti sukauptą informaciją, gerai būtų parengti mokyklai. Ugdytinių tėvai taip pat nori, kad jų vaikai šoktų, vaidintų, dainuotų, sportuotų, dalyvautų įvairiuose renginiuose, pasirodymuose. Tėvai gerai vertina stebėtas vaikų veiklas, įvairius renginius ir teigia, kad vaikų ugdymas, globa, priežiūra mūsų įstaigoje atliepia šeimos poreikius ir lūkesčius.

Siekdami patenkinti tėvų (globėjų) lūkesčius ir poreikius vietos bendruomenės nariai domisi ugdymo turinio tobulinimu ir dalyvauja anketinėje apklausoje. Tikimės sėkmingo tėvų ir vietos bendruomenės bendradarbiavimo ateityje.

1.5 Vaikai ir jų poreikiai.

Darželyje vaikas – pats svarbiausias asmuo, jam sudarytos visos sąlygos augti, skleistis, tobulėti. Kiekvienas vaikas vertinamas kaip asmenybė, garantuojamos teisės ir galimybės

augti sveikam, gyventi saugioje aplinkoje, būti mylimam ir jaustis vertingam. Ugdymas orientuotas į vaiko poreikių tenkinimą: žaisti, patirti, atrasti, eksperimentuoti, tyrinėti, aktyviai reikštis įvairiomis meninėmis priemonėmis, būti pastebėtam, pripažintam.

Įstaigą lanko vaikai nuo 1 metų 6 mėnesių iki 7 metų. Įstaigoje veikia 12 amžiaus vaikų grupių: 2 ankstyvojo ikimokyklinio grupės, 2 priešmokyklinio amžiaus vaikų grupės ir 8 ikimokyklinio amžiaus vaikų grupės. Kiekviena grupė turi savo pavadinimą, kuris renkamas kartu su grupės tėveliais ir vaikais.

Dauguma vaikų auga palankioje socialinėje aplinkoje yra aprūpinti, motyvuoti, kalba lietuviškai. Dalis vaikų ateina iš šeimų, kurių socialinė padėtis ir tėvų išsilavinimas yra žemas. Kitakalbių pasitaiko labai retai. Mažesniųjų vaikų pagrindinis poreikis žaisti, judėti, jausti saugumą, meilę. Vyresnieji trokšta kurti, atrasti, aktyviai reikštis, būti pastebėtiems ir pripažintiems. Specialiųjų poreikių vaikai lavinami ir ugdomi savo galių ribose. Suteikiama korekcinė pagalba. Didelis dėmesys skiriamas vaikų adaptacijai: vaikai palaipsniui pratinami prie grupės gyvenimo ritmo mažiausiomis fizinių ir psichinių jėgų pastangomis. Kiekvienam vaikui taip pat sudaromos sąlygos gyventi pagal individualų ritmą, jei jis nepažeidžia grupės interesų.

Grupių gyvenimo ritmą formuoja:

- aktyvios vaikų veiklos ir poilsio kaita (išlaikoma pusiausvyra tarp aktyvios ir ramios veiklos, tarp buvimo grupėje ir lauke);
- derinamas vaikų spontaniškos, inspiruotos bei pedagogo pasiūlytos ir organizuotos veiklos santykis;
- pakankamai skiriama laiko individualiai veiklai, veiklai grupelėmis, visos grupės veiklai;
- fizinę, psichinę, socialinę vaikų raidą skatinančios veiklos darna;
- veiklos derinimas, padedantis įgyti patirties, skatinantis perimti vertybines nuostatas, išmokti įvairių veiklos būdų;
- tinkamas kasdienybės ir švenčių ritmas (kad vaikai pajustų skirtumus tarp susikaupimo, veiklos ir atsipalaidavimo, pramogos, tarp darbo ir pabaigos).

2. UGDYMO PROGRAMOS PRINCIPAI

Planuodamas ugdymo turinį, metodus, parinkdamas priemones, kurdamas ugdymo aplinką, organizuodamas ugdymo procesą, numatydamas pedagoginės sąveikos būdus,

bendradarbiavimo su tėvais (globėjais), vietos bendruomene ir socialiniais partneriais formas, lopšelis – darželis vadovaujasi šiais principais:

Atsinaujinimo principas. Pastovus ikimokyklinio ugdymo programos tobulinimas, atsižvelgiant į vaikų poreikius, tėvų lūkesčius, švietimo naujoves.

Humaniškumo principas. Kiekvienas vaikas gerbiamas kaip asmenybė, palaikomi jo sumanymai, džiaugiamasi jo pasiekimais.

Sveikatingumo principas. Ugdymo turinys akcentuojamas į vaiko fizinio, psichinio ir socialinio ugdymo darną. Siekiama užtikrinti sveikatos ugdymo sričių: savęs pažinimo, higieninio ugdymo, psichinės sveikatos, fizinio aktyvumo ir poilsio derinimo, ekologinio, sveikos mitybos, žalingų įpročių ir ligų, saugumo tobulinimą.

Diferencijavimo (individualizavimo) principas. Ugdymo procesas organizuojamas atsižvelgiant į vaikų amžiaus tarpsnio ypatumus, vaiko ar vaikų grupės ugdymo(si) poreikius, išsivystymo lygį, tėvų lūkesčius. Sudaromos ugdymo(si) sąlygos vaikams, turintiems ypatingų poreikių (gabiems, turintiems specialiųjų poreikių, iš šeimų, priklausančių rizikos grupei). Esant dideliems specialiesiems poreikiams, ugdymas organizuojamas pagal individualią ugdymo programą.

Demokratiškumo principas. Vaikas gerbiamas ir pripažįstamas kaip asmenybė, jam suteikiama galimybė ir laisvė rinktis (veiklą, partnerius ir pan.), naudotis šiuolaikinėmis ugdymo(si) galimybėmis įgyjant žinių ir įgūdžių, skatinamas aktyvumas.

Visuminio integralaus ugdymo principas. Užtikrinama vaiko ugdymo šeimoje ir lopšelyje – darželyje darną. Ugdymo turinys garantuoja harmoningą asmenybės formavimąsi, visuminį pasaulio suvokimą, pažinimo, mąstymo ir veiklos darną. Siekti ugdymo visybiškumo, ugdymo tikslų, uždavinių, turinio, metodų dermės, intensyviau įterpiant etninės kultūros idėjas į visuminį – kompleksinį ugdymą; ieškoti ugdymo turinio sąsajų su socialinio-kultūrinio gyvenimo kontekstu.

Tautiškumo principas. Padedama vaikui perimti tautos kultūros tradicijas ir vertybes. Supažindinama su regiono tradicijomis, papročiais, šventėmis.

Spontaniškumo principas. Skatinti ir palaikyti vaiką kūrybinėje ir kitoje veikloje, leidžiant laisvai, drąsiai ir netrikdomai reikštis saviraiškos srityje.

Palaiptiškumo principas. Aktyvinti vaiko kūrybines galias, skatinti jį labiau pasitikėti savo jėgomis bei įgyti patirties tyrinėjimo srityje, einant nuo paprasto prie sudėtingesnio, nuo žinomo prie nežinomo, nuo artimo prie tolimo.

Tęstinumo principas. Glaudžiai bendradarbiaujant su šeima siekiame, kad vaikai sėkmingai pereitų nuo ugdymo(si) šeimoje ir ankstyvojo amžiaus grupėje prie ugdymo(si) ikimokyklinio ir

priešmokyklinio amžiaus grupėse, atsižvelgiant į vaikų įgytą patirtį ir gebėjimus bei jo ugdymo(si) perspektyvą.

Bendradarbiavimo principas. Dalintis, keistis patirtimi, bendrauti ir bendradarbiauti visuose lygmenyse - su kitomis institucijomis, šeimomis bei jų nariais, įstaigos bendruomene.

Konfidencialumo principas. Garantuoja, kad apie vaikų pasiekimus ir jų vertinimą informacija nebus viešinama. Apie vaiko ugdymą(si) ir jo vystymą(si) tėvams ir su vaiku dirbantiems specialistams informacija teikiama individualiai.

Grižtamojo ryšio. Skatinamas šeimos ir auklėtojų keitimasis informacija apie vaiko ugdymą(si), nuolatinis ugdymo proceso vertinimas, auklėtojo veiklos refleksija padedanti analizuoti vaikų pasiekimus ir inspiruojanti kokybinius pokyčius.

3. TIKLSAS IR UŽDAVINIAI

Tikslas- atsižvelgiant į pažangiausias mokslo ir visuomenės raidos tendencijas, vaiko prigimtines galias, jo individualią patirtį, kurti sąlygas, padedančias vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir bendraamžiais, kūrybiškumo, taip pat etninius, socialinius, pažintinius poreikius.

Uždaviniai:

1. Ugdyti tautinio tapatumo jausmus bei savimoneį, atveriančią galimybes giliau ir išsamiau, pažinti lietuvių ir savo regiono papročius ir tradicijas.
2. Bendradarbiaujant su vaikų tėvais, skatinti juos aktyviai dalyvauti ugdant jų vaikus, siekiant ugdymo darnos šeimoje ir įstaigoje.
3. Skatinti vaikus veikti, bendraujant ir bendradarbiaujant su bendraamžiais ir suaugusiais, kartu plėtojant jo emocinę, socialinę, kultūrinę patirtį, kuriant grupės aplinką, sudaryti sąlygas įgyti elementarius savitvardos, savitvarkos pradmenis.
4. Plėsti vaiko supratimą apie jį supantį pasaulį, sudarant galimybę pažinti savo krašto gamtinę aplinką, gamtojautos ir aplinkotyros įgūdžių formavimą, ekologinio supratingumo, gamtosaugos patirtį, patiriant gyvenimo pažinimo džiaugsmą.
5. Įvairiomis formomis organizuoti vaikų, turinčių specialiųjų poreikių ugdymą, pripažįstant jų gebėjimus ir potencialias galimybes.
6. Sergėti ir stiprinti vaiko psichinę ir fizinę sveikatą, garantuoti socialinį, psichologinį ir fizinį vaiko saugumą, tenkinti judėjimo ir aktyvumo poreikį.

7. Per žaidimą ir meninę veiklą, skatinti vaikų kūrybiškumo ir pažintinių gebėjimų plėtotę, palaikant, stiprinant, įtvirtinant besiformuojančius vaiko gebėjimus.
8. Puoselėti ir turtinti gimtąją kalbą, ypatingą dėmesį skiriant komunikacinei kompetencijai.

4. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMOMĖS

Ugdymo turiniu siekiama atskleisti vaikui žinių pasaulį, vystyti jo įvairius gebėjimus bei įgūdžius ir formuoti vertybines nuostatas. Programos turinys orientuotas į ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikų galimybes ir jų augimą. Ugdymo turinys įgyvendinamas per visą vaiko buvimą grupėje: jam valgant, ruošiantis ilsėtis, eiti į lauką, bendraujant, spontaniškai žaidžiant ar dalyvaujant pedagogų organizuotoje veikloje. Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą ir yra orientuotas į vaiko gyvenimui ir ugdymui(si) reikalingų penkių kompetencijų: sveikatos saugojimo, socialinės, pažinimo, komunikavimo bei meninės bei joms priskirtų sričių plėtotę.

Programos ugdymo turinyje numatėme vaiko gebėjimus, susidarytas vertybines nuostatas, patirtį, taip pat vaiko veiksena, orientuojantis į konkretaus amžiaus vaiko kompetencijų ugdymą ir ugdymąsi. **Ugdymo turinį** sudaro 18 vaikų ugdymosi pasiekimų sričių, išskirtų siekiant visuminio vaiko asmenybės ugdymosi ir atsižvelgiant į vaiko raidos bei ugdymosi ypatumus (Priedas Nr. 1). Atskirų vaiko ugdymosi pasiekimų sričių esminės nuostatos ir gebėjimai į grupes sąlygiškai jungiasi pagal ikimokyklinio ugdymo(si) lūkesčius: ugdydami vaiką, siekiame, kad jis augtų „ORUS“, „SMALSUS“, „BENDRAUJANTIS“, „SVEIKAS“, „KURIANTIS“, „SĖKMINGAI BESIUGDANTIS“ (1 pav.) Šie ikimokyklinio ugdymosi lūkesčiai taip pat suprantami kaip atitinkantys tokias kompetencijas: socialinę, pažinimo, komunikavimo, sveikatos saugojimo ir stiprinimo, meninę. Kiekvienoje iš vaiko ugdymosi pasiekimų sričių išskirti šeši vaiko **pasiekimų žingsniai**, rodantys vaiko pažangą nuo gimimo iki šešerių metų. Septintasis žingsnis, skirtas vaikų ugdymuisi individualizuoti, kai jie šeštajame žingsnyje numatytus pasiekimus įgyja dar neturėdami šešerių metų. **Vaikų ugdymosi pasiekimus (nuostatas, gebėjimus, žinias ir supratimą) rodo jų bendravimas ir veikla įvairiose ugdymosi situacijose:** vaikų judėjimo būdai; konkretūs veiksmai, poelgiai; kalbėjimas ir rašinėjimas; tyrinėjimas ir mokymosi būdai; meninė raiška ir kt.

Vaikas-

Sveikas	Orus	Bendraujantis	Smalsus	Kuriantis	Sėkmingai besiuogdantis
Kasdieniniai gyvenimo įgūdžiai Fizinis aktyvumas	Emocijų suvokimas Savireguliacija ir savikontrolė Savivoka ir savigarba Santykiai su suaugusiais Santykiai su bendraamžiais	Sakytinė kalba Rašytinė kalba	Aplinkos pažinimas Skaiciavimas ir matavimas	Meninė raiška Estetinis suvokimas	Iniciatyvumas ir atkaklumas Tyrinėjimas Problemų sprendimas Kūrybiškumas Mokėjimas mokytis

1 Paveikslas.

Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą ir yra orientuotas į vaiko gyvenimui ir ugdymui (si) reikalingų penkių kompetencijų: sveikatos saugojimo, socialinės, pažinimo, komunikavimo bei meninės bei joms priskirtų sričių plėtotę. Programos ugdymo turinyje numatėme vaiko esminius gebėjimus pagal ugdomas kompetencijas, susidarytas vertybines nuostatas, patirtį, taip pat vaiko pasiekimus, orientuojantis į konkretaus amžiaus vaiko kompetencijų ugdymą ir ugdymąsi.

4.1 SVEIKAS VAIKAS

4.1.1 Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai – tai vaiko sveikatai saugoti ir stiprinti būtini įpročiai ir elgesys. **Vaiko asmeniniai mitybos ir valgymo įgūdžiai** formuojasi vaikui mokantis pačiam valgyti, pasirenkant tai, ką jis norėtų valgyti iš jam siūlomų patiekalų, produktų, mokantis gražiai elgtis prie stalo (pasakyti „skanaus“, „ačiū“, paimti ir taisyklingai laikyti stalo įrankius, stengtis valgyti tvarkingai, gerti iš puoduko, naudotis servetėle ir pan.). **Kūno švaros ir aplinkos tvarkos** įpročius vaikas ugdomosi mokydamasis savarankiškai apsirengti ir nusirengti, susitvarkyti savo žaislus ir žaidimo, veiklos vietą, pratindamasis laikytis asmens higienos. Vaiko **saugus elgesys** formuojasi suaugusiesiems mokant saugiai elgtis su vaistais, įvairiais daiktais ir priemonėmis, saugiai pereiti

gatvę, padedant atpažinti artimiausioje aplinkoje pasitaikančias pavojingas ir grėsmingas saugumui situacijas. **Taisyklinga laikysena** nebūna įgimta, ji formuojasi vaikui augant ir vystantis, nuo pačių pirmųjų gyvenimo metų. Vaiko raumenys yra silpni ir greitai pavargsta, ypač ilgiau būnant vienoje padėtyje (pvz., ilgai sėdint prie kompiuterio), todėl svarbu mokyti vaiką taisyklingai sėdėti, stovėti tiesiai, neįsitempus. Kasdienio gyvenimo įgūdžių srityje vaikui ugdantis tobulėja: vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai, kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai, saugaus elgesio įgūdžiai, taisyklinga kūno laikysena.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojami tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

VERTYBINĖ NUOSTATA: Noriai ugdomi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius.	
Kasdieninių gyvenimo įgūdžių srities pasiekimai	
1 žingsnis	Bando valgyti ir gerti iš puodelio savarankiškai
2 žingsnis	Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Jaučia, kada nori tuštintis ir šlapintis, kartais tai parodo mimika, ženklais arba pasako. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas, išpučia nosį. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.
3 žingsnis	Valgo ir geria savarankiškai. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Padedamas bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda vieną kitą daiktą į vietą. Atsiranda pirmieji elgesio su žirkėmis įgūdžiai.
4 žingsnis	Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviuoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojami tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė.
5 žingsnis	Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojami stalo įrankiais. Domisi, kuris maistas sveikas ir naudingas. Serviuoja ir tvarko stalą vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Stengiasi saugoti save ir kitus.
6 žingsnis	Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą -kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Suaugusiųjų padedama pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą.

	Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais.
7 žingsnis	Tvarkingai valgo, jaučia, kada alkanas, kada pasisotino, geria pakankamai vandens. Stengiasi valgyti įvairų maistą. Įvardija kelis maisto produktus, kuriuos valgyti sveika, ir kelis, kuriuos reikėtų riboti. Savarankiškai serviuoja ir tvarko stalą, priminus plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi, tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus, tvarkosi žaislus ir veiklos vietą, laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.

4.1.2 Fizinis aktyvumas

Fizinis aktyvumas, judėjimas yra vienas iš svarbiausių prigimtinių vaiko poreikių, todėl būtina skatinti tiek spontanišką, tiek pedagogo tikslingai inicijuojamą vaiko fizinį aktyvumą. **Fizinis aktyvumas užtikrina stambiosios motorikos įgūdžių**, tokių kaip ėjimas, bėgimas, šokinėjimas, pusiausvyros išlaikymas judant, laipiojimas aukštyn ir žemyn, važinėjimas triratuku, dviratuku, **ugdymąsi**. **Fizinis aktyvumas skatina fizinių vaiko savybių**, tokių kaip lankstumas, vikrumas, ištvėrmė, greitumas, judesių koordinacija, pusiausvyra, **ugdymąsi**. **Aktyvi vaikų veikla skatina smulkiosios motorikos įgūdžių**, tokių kaip pirštų, delno, riešo, koordinuotų akių ir rankos judesių, gebėjimo naudoti piešimo, rašymo priemones, kirpti žirkklėmis, **ugdymąsi**. Fizinio aktyvumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės, smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų-akių koordinacija.

ESMINIS GEBĖJIMAS : Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.

VERTYBINĖ NUOSTATA: Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.	
Fizinio aktyvumo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais –nykščiu ir smiliumi –suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.
2 žingsnis	Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiom kojom, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu. Pasuka riešą, apverčia plaštaką delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį

	pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Rideną, meta, gaudo, spiria kamuolį.
3 žingsnis	Pastovi ant vienos kojos (3-4 sekundes). Tiksliai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25 –30 cm.) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją. Geriau derina akies -rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mēto, gaudo, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.
4 žingsnis	Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn–žemyn nesilaikant už turėklų, šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.
5 žingsnis	Eina pristatant pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keliant kelius, atliekant judesius rankomis, judant vingiais. Bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judant pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Meta, spiria kamuolį iš įvairių padėčių, į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.
6 žingsnis	Eina ratu, poroje, prasilenkiant, gyvatėle, atbulomis, šonu. Bėga pristatomu/ pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judant pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikiau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sporto žaidimų elementus, žaidžia komandomis, derindami veiksmus.
7 žingsnis	Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių. Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį

4.2 ORUS VAIKAS

4.2.1 Emocijų suvokimas ir raiška

Emocinėms būsenoms būdingas sužadimas, kurį vaikai jaučia fiziškai - kaip energijos antplūdį arba energiją slopinantį sunkumą, dažną ar ramų širdies plakimą ir kt. Emocinėms būsenoms būdinga **išorinė išraiška**, t.y. išoriniai emocijų ženklai (šypsena, suraukti

antakiai, sugniaužti kumščiai ir kt.) ir veiksmai, poelgiai, t.y. kitam pasakyti žodžiai, santūrūs ar agresyvūs veiksmai ir kt. Emocinėms būsenoms būdinga **sąmoningas jų išgyvenimas**- bandymas susivokti, ką ir dėl ko jauti, kokios emocijos ar jausmai užvaldė, gebėjimas tai išreikšti žodžiais, pasakyti kitam. Emocijų suvokimo ir raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja: susivokimas savo jausmuose ir jų pavadinimas; kitų jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; savo jausmų raiška tinkamais būdais, jausmų raiškos kontrolė.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Atpažįsta ir įvardina savo emocijas, jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ar jausmus, bando į juos atsiliiepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

VERTYBINĖ NUOSTATA: Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Emocijų suvokimo ir raiškos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo nerimą, atsiskyrus nuo tėvelių, džiaugiasi jam sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų.
2 žingsnis	Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kitų džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.
3 žingsnis	Pradedą atpažinti, ką pats jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradedą naudoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.
4 žingsnis	Pradedą suprasti, kad skirtingose situacijose jaučia skirtingas emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Ima suvokti, kad jo ir kitų emocijos gali skirtis. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, iš dalies į juos įsijaučia ir dažnai tinkamai į juos reaguoja. Pradedą valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos.
5 žingsnis	Apibūdina savo jausmus ir situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta kitų jausmus ir tinkamai į juos reaguoja. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais.
6 žingsnis	Pavadina bei apibūdina savo jausmus, juos sukėlusias situacijas ar priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas ir tinkamai reaguoja. Dažniausiai geranoriškai nusiteikęs kitų atžvilgiu. Supranta, kad gali pats kontroliuoti kilusių jausmų raišką, stengiasi tinkamais būdais, neskaudindamas kitų, reikšti jausmus.
7 žingsnis	Atpažįsta ir įvardija savo ir kitų emocijas, nuotaikas bando į juos atsiliiepti (paguosti, užjausti, susitaikyti, atsižvelgti į kito norus). Numato, kaip jaustųsi pats ar kitas įvairiose situacijose.

4.2.2 Savireguliacija ir savikontrolė

Vaikystėje savireguliacijai aktualūs du procesai: savikontrolė ir kontrolė. **Asmeninės vidinės kontrolės jausmas** - tai jausmas, kad mes patys kontroliuojame savo gyvenimo aplinkybes. **Išorinės kontrolės jausmas** – manymas, kad mūsų gyvenimą valdo tik sėkmingai ar nesėkmingai susiklosčiusi aplinkybių visuma, ar kitų veiksmai. Ikimokyklinio amžiaus vaikai **iš pradžių natūraliai priklauso nuo suaugusiųjų kontrolės, t.y. išorinės kontrolės**, tačiau ugdydamiesi vis labiau suvokia, **kad patys gali kontroliuoti daugelį savo gyvenimo situacijų**. Savireguliacijos ir savikontrolės srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas susikoncentruoti veiklai, kantriai veikti, pabaigti veiklą, gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių, gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti, kontroliuoti emocijų raišką.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Atpažįsta ir įvardina savo emocijas, jausmus bei jų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas, jausmus, bando į juos atsiliiepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kitų norus).

VERTYBINĖ NUOSTATA: Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Savireguliacijos ir savikontrolės srities pasiekimai	
1 žingsnis	Trumpam susitelkęs apžiūrinėja, klausosi, čiupinėja. Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas.
2 žingsnis	Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Išsigandęs, ar užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo kalbinamas, glaudžiamas, maitinamas.
3 žingsnis	Atkakliai laikosi savo norų. Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdienine tvarka bei ritualais. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir draudimų. Nueina šalin, jeigu kas nepatinka, atsisako bendros veiklos, nekalba. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus.
4 žingsnis	Primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių. Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino, ir girdėdamas suaugusiojo komentarus. Ramioje situacijoje įvardina savo ar kito netinkamo elgesio galimas pasekmes, bando laikytis tinkamo elgesio taisyklių.
5 žingsnis	Primenant laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Lengviau priima dienos ritmo pasikeitimus. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Primenant kitiems tinkamo elgesio taisyklės ir bando jų laikytis be suaugusiųjų kontrolės.
6 žingsnis	Dažniausiai savarankiškai laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį
7 žingsnis	Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. Atpažįsta ir įvardina savo ir kitų jausmus, bet ir nuotaikas bei jų priežastis, bando atsiliiepti (paguosti, užjausti), keisti savo elgesį (susilaikyti, neskaudinti, atsižvelgti į kito norus).

4.2.3 Savivoka ir savigarba

Vaiko savivoka ir savigarba yra svarbiausias jo asmenybinės raidos komponentas. Jį sudaro keletas pagrindinių aspektų - savivoka, savivaizdis, savigarba. **Savivoka** - tai savo buvimo (aš esu, buvau, būsiu), atskirumo nuo kitų, unikalumo, asmeninio, lytinio, tautinio tapatumo jausmas. **Savivaizdis** - tai savo kūno, fizinės išvaizdos, jausmų, minčių, norų, ketinimų, savybių, gebėjimų, veiklos, ryšių su šeimos, grupės, bendruomenės nariais supratimas ir gebėjimas apie juos kalbėti. **Savigarba** - tai santykis su savimi, pasitikėjimas savimi ir savo gebėjimais, didžiavimasis savimi ir tikėjimas, kad kiti tave vertina palankiai. Ugdantis savivoką ir savigarbą stiprėja: vaiko asmeninio tapatumo jausmas; bendrumo su šeima, grupe jausmas, tautinio tapatumo jausmas; savęs vertinimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS: Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.

VERTYBINĖ NUOSTATA: Save vertina teigiamai.	
Savivokos ir savigarbos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Reaguoja į pasakytą savo vardą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną.
2 žingsnis	Turi savo kūno išorės vaizdinius atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugęs draudžia tai daryti
3 žingsnis	Kalba pirmuoju asmeniu „Aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5-6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.
4 žingsnis	Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis, ir kaip jaučiasi, ko nori kitas. Supranta, kad suaugęs negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu. Mano, kad jis yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.
5 žingsnis	Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras/moteris (tėvelis/mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys. Apibūdina savo išvaizdą, kalba apie šeimą, draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų.
6 žingsnis	Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam ir atsakingai pasirinkti. Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizinės ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir atpažįsta kitų palankumo ir nepalankumo jam ženklus.

7 žingsnis	Pasitiki savimi ir savo gebėjimais. Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), augimą, pasako, kaip atrodo, kuo domisi, ką veikia. Jaučiasi esąs savo šeimos, grupės narys, priskiria save giminei (močiutės, seneliai, tetos, pusbroliai, pusseserės), gimtinei. Ima suprasti, ką jis pats gali padaryti, pakeisti, o kas nuo jo norų ir pastangų nepriklauso. Mokosi saugoti savo privatumą, siekia kitų palankumo, yra tolerantiškas kitokiam.
------------	--

4.2.4 Santykiai su suaugusiais

Vaiko santykiai su suaugusiaisiais **apima šiltus artimus emocinius ryšius. Vaikas prisiriša prie jam artimų suaugusiųjų**, su jais jaučiasi saugus, juos gerbia, myli, tikisi pagalbos sudėtingose situacijose. **Vėliau vaikas kuria partnerystės santykius su suaugusiuoju.** Vaikas mokosi suprasti suaugusįjį, o tuo pačiu mokosi ir atsiskirti nuo jo, turėti savą pasaulį. Santykių su suaugusiaisiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas atsiskirti nuo tėvų ir pasitikėti auklėtojais, abipusė pagarba, gebėjimas mokytis palaikyti partneriškus santykius su auklėtojais, žinojimas kaip saugiai elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais.	
Santykių su suaugusiais srities pasiekimai	
1 žingsnis	Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jo kalbinamas, žaidinamas. Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, padedamas pedagogo nurimsta ir įsitraukia į veiklą
2 žingsnis	Parodo prierašumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo besirūpinančiu suaugusiuoju, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Geba padėti suaugusiam tvarkyti žaislus
3 žingsnis	Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko juo besirūpinančių suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikis suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai juo besirūpinantis pedagogas yra šalia jo arba matomas netoliese
4 žingsnis	Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės pedagogais, bendradarbiauja su jais: kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai priima pedagogo pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kasdieninėse situacijose stengiasi laikytis suaugusiojo nustatytos tvarkos bei elgesio taisyklių, tačiau supykęs, susijaudinęs gali nepaklusti, priešintis.
5 žingsnis	Drąsiai bendrauja su pažįstamais ir mažiau pažįstamais žmonėmis grupėje. Rodo,

	prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus ir bendrą veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas -atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi suaugusiojo nustatytų elgesio taisyklių, susitarimų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam.
6 žingsnis	Nusiteikęs geranoriškai ir pagarbiai bendrauti su suaugusiais. Susitaria su juo besirūpinančiais suaugusiais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešišškai. Kasdieninėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendrauti su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimėi.
7 žingsnis	Geranoriškai ir pagarbiai bendrauja ir bendradarbiauja su suaugusiais. Pasitiki pedagogais, artimaisiais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi. Patys pasiūlo suaugusiesiems įdomią bendrą veiklą, išsako savo nuomonę, siekia susitarimų, prašo pagalbos. Domisi suaugusiojo jausmais ir savijauta, užjaučia, pagaili, siūlo savo pagalbą. Žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais

4.2.5 Santykiai su bendraamžiais

Ikimokykliniame amžiuje vaikai mokosi užmegzti artimus ryšius su bendraamžiais.

Vaikai simpatizuoja vienas kitam. Simpatizavimas yra vienpusis ryšys, kuomet vienas vaikas domisi kitu, yra jam palankus. **Vaikai mokosi užmegzti ir palaikyti draugystę su vienu ar keliais vaikais.** Jie mokosi suprasti draugą ir jam atsiskleisti, atrasti bendrus interesus, žaisti bendrus žaidimus bei sėkmingai spręsti kilusius nesutarimus. **Vaikai mokosi palaikyti geranoriškus santykius** su visais grupės vaikais. Santykių su bendraamžiais srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas užmegzti geranoriškus santykius su kitais vaikais, gebėjimas mokytis bendrauti ir bendradarbiauti, spręsti tarpusavio nesutarimus, gebėjimas užmegzti ir palaikyti artimesnius asmeninius santykius su vienu ar keliais vaikais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalinasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais.	
Santykių su bendraamžiais srities pasiekimai	
1 žingsnis	Patinka būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.
2 žingsnis	Žaidžia greta kitų vaikų, stebi jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus. Duoda žaislą kitam, jį ima iš kito, supykęs atima žaislą iš kito, jam suduoda.

3 žingsnis	Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam ištraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo.
4 žingsnis	Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus. Tariaisi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nepastovius žaidimų partnerius. Su jais lengvai susipyksta ir susitaiko.
5 žingsnis	Sėkmingai įsilieja į vaikų grupę ir kartu žaidžia. Veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisiti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.
6 žingsnis	Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius. Diskutuoja dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Palaiko pastovią draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, ištraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas, ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis pastovius žaidimų partnerius.
7 žingsnis	Nusiteikęs susipažinti, susidraugauti, geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais. Supranta, kas yra gerai, kas blogai, stengiasi elgtis pagal savą gero elgesio supratimą. Draugauja bent su vienu vaiku, palankiai, tolerantiškai bendrauja ir bendradarbiauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų norus, derina veiksmus). Supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Pastebi ir priima kitų draugiškumo, palankumo ženklus, gerbia kitus vaikus, išklauso jų nuomonę, iš jų mokosi.

4.3 BENDRAUJANTIS VAIKAS

4.3.1 Sakytinė kalba

Sakytinė kalba – tai pagrindinė **žmonių bendravimo priemonė**. Ja išsakomi norai, reikalavimai, prašymai, emocijos, jausmai ir kt. Kalbėdamiesi gauname ir perduodame informaciją, samprotaujame, darome išvadas, žodžiai padeda įsiminti ir saugoti žinias apie pasaulį. **Vaiko sakytinė kalba** – tai vaiko **klausymas ir kalbėjimas**. Klausydamas ir kalbėdamas vaikas pratinasi išgirsti ir suprasti, ką sako kitas, mokosi kalbėti pats. Sakytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja: aplinkinių kalbėjimo, skaitymo klausymasis, kalbėjimo atpažinimas ir supratimas, natūralus vaiko kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie savo patirtį ir išgyvenimus, vaiko

kalbėjimas su suaugusiais ir vaikais apie supančią aplinką, jos objektus, įvykius, kalbėjimas laikantis perprastų kalbos taisyklių, tautosakos ir grožinės literatūros kūrinėlių deklamavimas, sekimas, pasakojimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs išklaudyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	
Sakytinės kalbos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Klausosi suaugusiojo. Supranta elementarius klausimus ir prašymus. Skiria griežtą ir malonų kalbančiojo suaugusiojo kalbėjimo toną. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinų pavadinimus. Supranta veikslių pavadinimus geba veiksmis atsakyti į klausimus. Daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis.
2 žingsnis	Supranta ir greitai mokosi paprastų naujų žodžių. Klausosi ir supranta nesudėtingus trumpus tekstus: žaidimus, eilėraštkus, pasakas, pasakojimus. Supranta su dienvarkę susijusius paaiškinimus, prašymus, elementarius klausimus. Išklauso ir supranta elementarius vienas po kito išsakomus nurodymus. Pradeda kalbėti dviejų trijų žodžių sakiniais. Kalba apie tai ką mato ir girdi, kas atsitiko ko nori. Noriai dalyvauja pokalbiuose. Kartoja, suaugusiam padedant, girdėtus trumpus kūrinėlius.
3 žingsnis	Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Klausosi naujų žodžių ir bando juos suvokti. Išklauso ir reaguoja į kelis vienas paskui kita sekančius nurodymus. 3-4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus. Pradeda mėgdžioti suaugusiųjų kalbėseną. Kalba ir klausinėja apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus, pats klausia. Kartu su suaugusiuoju dainuoja daineles, deklamuoja eilėraštkus, užbaigia žinomų pasakų, eilėraštkų frazes. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi televizijos laidomis vaikams.
4 žingsnis	Kalba suprantamai, daro daug klaidų. Mėgsta daug kalbėti. Savo įspūdžius reiškia trumpais sakiniais. Deklamuoja trumpus eilėraštkius. Vartoja maloninius, mažybinius žodžius. Kalba apie save vartodamas įvardžius: aš, mane. Išvardija ką mato paveikslėlyje. Kalbėdamas derina giminę. Pasako ką nupiešė, sukonstravo.
5 žingsnis	Klausosi įvairaus turinio tekstų apie aplinką, klausosi gyvai, įrašų. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Klausydamas skaitomo ar pasakojamo teksto, klausinėja. Natūraliai kitiems kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesuprastus paaiškina, pakartoja. Kalbėdamas žiūri į akis. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Pasakoja, kalbasi apie matytus filmukus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštkus, inscenizuoja. Deklamuoja, dainuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus, įvairius įvykius, reiškinis.
6 žingsnis	Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų, įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinių, pajuokavimų, dviprasmybių, frazeologizmų bendrine kalba ir tarme. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą,

	<p>paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Seka ir suvokia knygelės, pasakojimo, pokalbio eigą, supranta ir interpretuoja. Kalba natūraliai, atliepdamas bendravimo situaciją, vartodamas vaizdingus žodžius, technologinius terminus (pelė, mikrofonas, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupei draugų, visai grupei. Klausinėja apie išgirstą, matytą, sugalvotą, pajautą. Pasakoja, kalba apie savo patirtį, norus, svajones, problemų sprendimą, svarstymus, įvardindamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Komentuoja, atpasakoja pasakas, padavimus, matytą ir girdėtą per įvairias informacines priemones (TV, DVD, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmybiškais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas.</p>
7 žingsnis	<p>Nepertraukdamas klausosi draugų ir suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka. Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erziniuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžia ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius.</p>

4.3.2 Rašytinė kalba

Rašytinė kalba – tai vaiko rašymas ir skaitymas. Ji perprantama natūralioje aplinkoje, savarankiškoje paties vaiko veikloje, atsiradus ar sužadinus poreikį kažką parašyti ir perskaityti. **Rašymas prasideda pirmomis vaiko braukomomis linijomis**, taškeliais, kraigalionėmis, atsitiktinai parašytais raidžių elementais, nukopijuotomis raidėmis. **Skaitymas** ikimokyklinio amžiaus vaikui – **tai simbolių, brėžinių prasmės suvokimas**, pirmųjų trumpų žodžių ir raidžių atpažinimas ir siejimas su garsais. Skaitymo mokymosi sėkmę lemia vaiko įgudimas klausyti ir kalbėti bei jo gyvenimiška patirtis. Kad vaikas mokytūsi skaityti, jis nuolat skatinamas papasakoti apie savo keverzones, piešinėlius, knygų iliustracijas, imituoti skaitymą, pačiam skaitinėti ir pan. Rašytinės kalbos srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis skaitymu, raidėmis, žodžiais bei įvairiais simboliais ir jų reikšmėmis, domėjimasis rašymu, raidžių bei žodžių rašinėjimas, įvairių simbolių braižymas ar piešimas, trumpų žodelių skaitymas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	
Rašytinės kalbos srities pasiekimai	
1 žingsnis	Varto, žiūrinėja paveikslėlių knygeles, žiūrinėja paveikslėlius. Stebi rašančius, domisi įvairiais rašikliais
2 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti jo mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygeles laiko taisyklingai. Žiūrinėjant paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų /kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.
3 žingsnis	Savarankiškai ir padedant suaugusiajam varto knygeles. Pradeda atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas jam paskaitytų. Kartais knygelę laiko taisyklingai. Žiūrinėja paveikslėlius, piršteliu juos rodo. Reaguoja į skaitomą tekstą rankų/kojų judesiais, veido raiška, emocijomis. Kreipia dėmesį į aplinkoje esančias raides, žodžius, simbolius. Įvairiais rašikliais spontaniškai brauko popieriaus lape.
4 žingsnis	Domisi skaitymu. Ima suprasti, kad skaityti visada malonu. Vaizduoja, kad „skaityti“ knygą, kuri jam buvo skaityta. „Skaityti“ knygelių paveikslėlius, įvardija įvairių objektų ir veikėjų bruožus, veiksmus. Domisi ne tik įvairiais rašikliais bet ir kompiuteriu. Keiverzonėse ir piešiniuose pasirodo realių raidžių elementai ir raidės. Atkreipia dėmesį į raides, simbolius (grafinius vaizdus), pradeda jais manipuliuoti įvairioje veikloje
5 žingsnis	Domisi abėcėlės raidėmis. Supranta, kad kažkurios raidės turi savo pavadinimą ir specifinę grafinę raišką. Pastebi žodžius, prasidedančius ta pačia raide. Supranta aplinkoje matomų spausdintų žodžių prasmę. Sugalvoja pavadinimus paveikslėliams, knygelėms. Įvardija specifinius skaitomo teksto veikėjų bruožus. Kuria ir gamina rankų darbo knygeles. Supranta skirtingų spaudinių funkcijas (kalendorius, valgiaraštis, reklama, bukletas ir pan.). „Iliustruoja“ pasakas, pasakojimus, istorijas, filmukus. Braižo ir aiškina planus, schemas, grafikus. Kopijuoja raides, paprastus žodžius. Bando rašyti raides, pradėdami savo vardo raidėmis. Kompiuteriu spausdina savo vardą, trumpus žodelius.
6 žingsnis	Domisi knygomis, įvairiais rašytiniais tekstais. Domisi iliustracijomis, ieško jose teksto pagrindimo. Pradeda suprasti ryšį tarp knygos teksto ir asmeninės patirties. Supranta nesudėtingų tekstų siužetą. Supranta paprastą informaciją. Domėdamasis spausdintu tekstu klausinėja. Supranta, kad garsas siejasi su raide, o raidės sudaro žodį. Žino keliolika abėcėlės raidžių. Pradeda skirti žodžius sudarančius garsus, skiemenis. Pažįsta parašytą žodį kaip atskirų raidžių junginį. Gali perskaityti užrašus, kuriuos mato gatvėse, pvz. parduotuvių, kirpyklų, kavinių pavadinimus. Supranta rašymo tikslus. Spausdintomis raidėmis rašo savo vardą, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius. Piešiniuose užrašo atskirų objektų pavadinimus. Įvairiais simboliais bando perteikti informaciją. Kompiuteriu rašo raides, žodžius.
7 žingsnis	Gerbia ir tausoja knygas, kitus spaudinius (kalendorius, žurnalus ir kt.). Supranta knygos ar kito informacijos šaltinio dalių pavadinimus, jų funkcijas (viršelis, titulinis lapas, autorius, pavadinimas ir kt.). Atpažįsta ir pavadina keletą įvairių šriftu parašytų raidžių (didžiųjų ir mažųjų, spausdintų ir rašytinių). Atpažįsta ir pavadina kelis skiriamuosius ženklus (klaustuką, šauktuką, tašką). Imituodamas skaitymą, pagal knygos iliustracijas kuria pasakojimą, panašų į girdėtą skaitant.

	Imituodamas skaitymą, kuria savo pasakojimą, susijusį su patirtimi, fantazuoja. Teisingai įvardija puslapį, sakinį, žodį, raidę. Bando perskaityti trumpus, jam reikšmingus žodžius (savo vardą, artimųjų vardus, adresą). Piešiniu, rašinėjimais, raidėmis atvaizduoja savo patirtį, išgyvenimus, norus. Piešiniuose, po darbeliais, įvairiuose laiškeliuose, pranešimuose ar kvietimuose rašo atskiras raides, savo vardą, elementarius žodelius. Rašo nepaisydamas žodžių darybos ir jų dėstymo eilutėje ar puslapyje taisyklių.
--	---

4.4 SMALSUS VAIKAS

4.4.1 Aplinkos pažinimas

Aplinkos pažinimas glaudžiai siejasi su tyrinėjimo ir mokėjimo mokytis gebėjimais. **Noras sužinoti, išmokti, suprasti, kas vyksta aplinkui, yra aplinkos pažinimo pamatas.** Nereikėtų galvoti, kad aplinkos pažinimas – tai pavadinimų, faktų ir kitos informacijos įsiminimas. Tokios žinios bus bevertės, jeigu vaikas neišmoks mąstyti, pritaikyti to, ką sužinojo apie aplinką, pasirinkti. Gilus aplinkos pažinimas susideda iš: **domėjimosi** socialine, kultūrine, gamtine **aplinka, noro ją tyrinėti ir pažinti; pagarbos gamtai ir gyvybei**, žmonių sukurtai aplinkai, **tolerancijos įvairių kultūrų, lyties, socialinių ir amžiaus grupių žmonėms; gebėjimo mąstyti, samprotauti**, remiantis informacija, spręsti problemas, nusakyti pasaulį kalba, vaizdais, simboliais ir kitomis priemonėmis; **žinių apie aplinką**, jos raidą, aplinkos pažinimo būdų, savo šeimos, savęs, kaip bendruomenės nario, suvokimo, savo teisių bei pareigų **žinojimo; aplinkos pažinimo būdų žinojimo** bei supratimo, gebėjimo pritaikyti žinias. Aplinkos pažinimo srityje vaikui ugdamas tobulėja: socialinės aplinkos pažinimas, gamtinės aplinkos pažinimas, pagarba gyvybei ir aplinkai.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Aplinkos pažinimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.
2 žingsnis	Stebi, atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).
3 žingsnis	Atpažįsta ir pavadina vis daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Žino savo ir savo šeimos narių vardus. Dalyvauja prižiūrint augalus ar gyvūnus.

4 žingsnis	Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Atpažįsta gamtoje ar paveiksluose dažniausiai sutinkamus gyvūnus, medžius, daržoves, grybus, gėles, pasako jų pavadinimus.
5 žingsnis	Žino kas yra šeima, pasakoja apie ją, jos buitį. Gali savarankiškai nueiti į mokyklos salę. Žino savo gatvės pavadinimą. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis. Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir laukinius gyvūnus. Pasako naminių ir laukinių gyvūnų gyvenimo skirtumus. Skiria daržoves, vaisius, uogas nusako panaudojimo maistui būdus. Domisi dangaus kūnais, gamtos reiškiniais, kurių negali pamatyti (pvz. ugnikalnių išsiveržimu, žemės drebėjimu ir pan.).
6 žingsnis	Žino savo tėvų profesijas, žino savo namų adresą, įvardija savo giminaičius. Žino savo šalies ir sostinės pavadinimą. Skiria ir pavadina suaugusiųjų profesijas, buitį ir darbą. Žino tradicines šventes. Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur jie gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti ir stebėti kambarinių augalų, daržovių augimą. Žino apie naminių gyvūnų naudą žmogui ir augalų panaudojimą maistui. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Mokosi rūšiuoti atliekas. Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai ir besiformuojančią atsakomybę už jos išsaugojimą.
7 žingsnis	Nusako miško, pievos, vandens telkinio augmenijos ir gyvūnijos būdingiausias bruožus. Suaugusiųjų padedamas pastebi požymius, kurie rodo augalų bei gyvūnų prisitaikymą gyventi sausumoje ar vandenyje. Atpažįsta po kelis miško ir vandens augalus bei gyvūnus, valgomuosius grybus, žino kelis nuodingus. Paaiškina, kaip reikia prižiūrėti kambarinius ar daržo augalus, naminius gyvūnus. Noriai tyrinėja medžiagų savybes, daiktų sandarą ir apie tai samprotauja, aiškinasi kodėl. Domisi gamtos reiškiniais ir jų aiškinimu (rasa, vaivorykštė, vėjas). Nusako, kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Paaiškina, kad Saulė apšviečia ir šildo Žemę; samprotauja, kuo planetos skiriasi nuo žvaigždžių. Tvarkingai ir saugiai elgiasi gamtoje, išvykose, noriai dalyvauja tvarkant ir puošiant aplinką. Paaiškina, kaip reikia taupyti elektrą, šilumą ir vandenį, kaip rūšiuoti šiukšles, esant galimybėms jas rūšiuoja. Samprotauja apie profesijos pasirinkimą, kokių savybių reikia žmonėms, dirbantiems įvairius darbus. Domisi žmonių gyvenimo būdu, jo kaita mūsų ir kitose šalyse. Domisi savo giminės istorija, savo gimtosios vietovės ir Lietuvos žinomais žmonėmis, kultūros ir gamtos paminklais, gali apie kelis trumpai papasakoti. Bando prisiimti atsakomybę už bendrą darbą, stengiasi prisidėti, dalyvauti ikimokyklinės įstaigos ir vietos bendruomenės talkose, šventėse ir kituose renginiuose

4.4.2 Skaičiavimas ir matavimas

Pažinimo procesas neatsiejamas nuo sąvokų, jų ryšių, sąvokų struktūrų suvokimo, mat mūsų smegenys nuolat ieško, kaip palyginti, susisteminti, apibendrinti mus pasiekiančią informaciją. **Skaičiavimas** – tai komponentas, kuriame kalbama apie pirmąją vaiko pažintį su skaičiaus sąvoka. Čia svarbūs keli aspektai: skaičiaus vartojimas kiekiui nusakyti (kiek?); skaičiaus vartojimas numeruoti (kelintas?); simboliai, vartojami skaičiams pažymėti. Vaiko pažintinė raida neatsiejama nuo vis besiplečiančio jo suvokimo apie daiktų panašumus ir skirtumus. Komponente

matavimas išskiriami tokie aspektai: vaiko pažintis su paprasčiausiomis geometrinėmis figūromis; daikto dydžio, dydžių santykio suvokimas; vis gerėjantis vaiko orientavimasis laike ir erdvėje. **Skaičiavimo** srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas vartoti skaičius ir matematinius simbolius daiktų kiekiui žymėti, daiktų grupėms palyginti pagal kiekį, gebėjimas suprasti daikto vietą eilėje, pastebėti dėsningumus, sudaryti įvairias sekas. **Matavimo** srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas tapatinti, grupuoti, klasifikuoti daiktus pagal formą, dydį, spalvą, gebėjimas matuoti; daikto vietos ir padėties erdvėje suvokimas; laiko tėkmės suvokimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradedą suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas.	
Skaičiavimo ir matavimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Gestais, mimika parodo, jog suvokia, ką reiškia yra (nėra), dar, taip (ne).</p> <p>Matavimas. Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.</p>
2 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Supranta, ką reiškia vienas, dar vienas, du, daug (parodo pirštukais, kiek turi metukų).</p> <p>Matavimas. Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.).</p>
3 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.</p> <p>Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartoti daiktams lyginti skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat – ne toks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan</p>
4 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Pradedą skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridėdant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradedą vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...).</p> <p>Matavimas. Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais.</p>

	<p>Pradedama skirti dešinę ir kairę savo kūno pusę, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) naudoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.</p>
5 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti į klausimus: Kiek iš viso? Kiek daugiau? Kiek mažiau? Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų ar elementų seką, nebūtinai laikosi tos pačios jos sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus ar elementus pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius.</p> <p>Matavimas. Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojami sąlyginis matavimas (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis, aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio, ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iš kairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinis daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradedama suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.</p>
6 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Susieja daiktų (realių ar pavaizduotų) kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais.</p> <p>Matavimas. Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojami vienu ar keliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, virš, po, šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.).</p>
7 žingsnis	<p>Skaičiavimas. Pradedama suprasti ryšius tarp skaičių (pvz., kad šeši susideda iš dviejų trejetų arba iš trijų dvejetų porų). Pradedama suprasti ir vartoti žodžius: sudėti, pridėti, atimti, kiek bus, kiek liks ir pan. Išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį (pvz., pagal spalvos intensyvumą).</p> <p>Matavimas. Skiria ir pavadina plokštumos figūras (apskritimą, skritulį, kvadratą, stačiakampį, trikampį) ir erdvės figūras (kubą, rutulį); aplinkoje randa daiktus, savo forma primenančius šias figūras. Dėlioja paveikslėlius iš didesnio kiekio elementų, stato iš smulkesnių detalių. Sugrupuoja daiktus pagal nurodytą požymį (dydį, formą). Pradedama suprasti, kad tas pats daiktas gali priklausyti kitai grupei pagal kitą požymį. Pradedama suprasti, kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai: mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta ir kt. (pvz., sako: „Aš esu didelis, o kačiukas mažas, bet aš esu mažas, o namas didelis“). Moka parodyti, kur yra greta (tačiau tik</p>

iš šonų, ne viršuje) esantys, bet nematomi objektai (pvz., laukujos durys, sodas). Žaisdamas naudojami vis didesne erdve.

4.5 KURIANTIS VAIKAS

4.5.1 Meninė raiška

Vaiko meninė raiška – tai vaiko įspūdžių, išgyvenimų, supratimo, emocijų, jausmų patirties reiškimas ir vaizdavimas meninės raiškos būdais ir priemonėmis: veiksmu, judesiu, žodžiu, balso intonacija, spalva, linija, forma ir kt. Ji apima muziką, šokį, vaidybą ir vizualinę raišką. **Muzika** – tai vaiko raiška garsu, melodija, ritmu dainuojant, grojant, ritmuojant, klausantis muzikos, kuriant, improvizuojant. **Šokis** – tai vaiko raiška judesiu šokant liaudies ratelius, šokamuosius žaidimus ir improvizuotai kuriant trumpas judesiu, nesusijusių su šokio žanru, sekas. **Vaidyba** – tai veikėjo vaizdavimas improvizuotais savo paties ar lėlės (žaislo) judesiais, veiksmais, žodžiais, balso intonacijomis, veido mimika. Kiekvienas vaikas vaidindamas-vaizduodamas reiškia savo požiūrį ir supratimą. **Vizualinė raiška** – tai vaiko raiška vaizdų kalba tapant, liejant akvarele, piešiant tradicinėmis ir skaitmeninėmis priemonėmis, lipdant, konstruojant, aplikuojant, spauduojant, lankstant, karpant ir kt. Meninės raiškos srityje vaikui ugdantis tobulėja: emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais, meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas,

ESMINIS GEBĖJIMAS. Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje. meninė kūryba ir improvizacija.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.
--

Meninės raiškos srities pasiekimai	
---	--

1 žingsnis	Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklysdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, norus įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. Žaidžiant sūpavimo, kykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais (pamojuoja, apkabina). Storu pieštuku, teptuku, kreidele baksnoja, brauko, tepinėja palikdamas pėdsakus (taškus, įvairių krypčių linijų brėžius, dėmes). Domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis, jas liečia, apžiūrinėja, varto. Spontaniškai keverzoja rankų judesiu piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi (šūk- čioja, krykštauja, mojuoja rankomis) dailės priemonės (tirštų dažų, minkštos tešlos) paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, siekia pakartoti ir pratęsti įdomią patirtį.
------------	--

2 žingsnis	<p>Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais, mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų–trijų garsų melodijas ar daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena koku nors daiktu. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus veikimo jomis būdus (brauko pirštais, varvina dažus, maigo tešlą).</p>
3 žingsnis	<p>Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau).</p> <p>Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. Žaidimai, vaidyba. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas</p>
4 žingsnis	<p>Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emociškai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties autorines ir liaudies dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes (dainuoja garsiai, tyliai, aukštai, žemai, greičiau, lėčiau). Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. Žaidžia vaizduojamuosius (darbo proceso, augalų vegetacijos, gyvūnų) šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių (bėga, sukasi, ritasi ir kt.) šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką. Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėjų vaizduojančius judesius, veiksmus, spontaniškai reiškia emocijas. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus,</p>

	<p>objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta“. Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliacija, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.</p>
5 žingsnis	<p>Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam vokalinės, instrumentinės muzikos įrašui ar gyvai skambančios muzikos kūriniai. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų (smuiko, būgno, dūdelės, varpelio) tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando balso skambesį, išmėgina jį įvairioje aplinkoje (grupėje, kieme ir kt.). Stengiasi tiksliau intonuoti, taisyklingiau artikuliuoti (aiškiai tarti balsius, priebalsius, dvibalsius), taisyklingiau stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos, savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. Šoka sukamuosius (kai sukamasi poroje) ratelius, paprastų žingsnių (paprastasis, aukštas paprastasis, stangrus, pritupiamasis) autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių (bėga, sukasi, pašoka ir kt.) šokius. Šoka improvizuotai kurdamas penkių šešių natūralių judesių seką, reaguodamas į muziką, išreiškdamas aplinkos vaizdus (gamtos reiškinius, gyvūnus). Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3–4 veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus, reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus, fotografuoja, piešia skaitmeninėmis priemonėmis (piešimo programomis telefone, kompiuteryje).</p>
6 žingsnis	<p>Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir spalvomis ar piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kurias instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. Šoka sudėtingesnius ratelius (tiltelių, grandinėlių), paprastųjų ir bėgamųjų (paprastasis bėgamasis, aukštas bėgamasis, liaunas, smulkus bėgamasis) žingsnių autorinius ir natūralių judesių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreiškdamas erdvės (aukštai – žemai) ir laiko (greitai – lėtai) elementus. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus,</p>

	<p>emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius perteikia veikėjo mintis, emocijas. Detalesniais, įtaigiais dailės darbais pasakoja realias ir fantastines istorijas, įvykius. Vaizdus papildo grafiniais ženklais (raidėmis, skaičiais, žodžiais ir kt.). Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis, skaitmeninio piešimo ir kitomis kompiuterinėmis technologijomis.</p>
7 žingsnis	<p>Klausosi kompozitorių ir liaudiškos muzikos kūrinių. Tyrinėja melodijos judėjimo kryptį, dermę, atlikimo rūšis. Išraiškingai, skambiu, natūraliu balsu dainuoja dainas a cappella ar su instrumentiniu pritarimu. Dainuoja oktavos ribose solo, ansamblyje ir su visa grupe. Tyrinėja balso skambėjimo ypatumus dainuodami su žodžiais ir be jų, žaisdami įvairius žaidimus. Noriai, džiugiai groja ir improvizuoja daiktais iš gamtos, savos gamybos muzikos instrumentais. Groja ritmiškai, aiškiai, taisyklingai sėdi, laiko instrumentą ir pritaria dainoms, šokiams, rateliams, muzikiniams žaidimams. Kuria ritmus ir melodijas dainoms, improvizuoja. Žaisdamas šokamuosius žaidimus, šokdamas ratelius, natūralių judesių autorinius šokius savitai reiškia nuotaikas. Kuria natūralių judesių trumpą šokį. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką, pasiūlytą meninę ar ugdomąją situaciją, bendradarbiauja su kitu vaidinimo veikėju. Improvizuoja dialogą, nuoseklią veiksmų seką, laisvai, su pasitikėjimu atskleidžia veikėjų norus, emocines būsenas. Naudoja charakteringas balso intonacijas, judesius, aprangos detales, prireikus – menamus ar tikrus reikmenis, dekoracijas. Drąsiai įgyvendina savo kūrybinius sumanymus. Numato galimą sumanymo realizavimo seką bei rezultatą. Įvairiai varijuodamas spalvų, linijų bei formų junginiais ir deriniais, išryškindamas detales pasakoja apie patirtus išgyvenimus, matytus objektus, įsivaizduojamus įvykius, istorijas. Kūrybiškai panaudoja tradicines ir netradicines medžiagas, priemones, technikas sumanymui įgyvendinti.</p>

4.5.2 Estetinis suvokimas

Vaiko estetinis suvokimas – tai gebėjimas suvokti, pajauti ir reflektuoti estetinius potyrius, kurie kyla matant ir jaučiant aplinkos (gamtos ir aplinkinio pasaulio, žmonių santykių, veiklos), meno kūrinių, savo ir kitų kūrybos grožį. Estetinio suvokimo srityje vaikui ugdamas tobulėja: nusiteikimas grožio, meninės kūrybos potyriams bei džiaugsmui; aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta; jautrumas grožiui, meno raiškos priemonėms (spalvai, linijai, formai, judesiui, muzikos garsams ir kt.); jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalijimasis su kitais.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, išpūdžiais.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Domisi, gėrasi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla.

Estetinio suvokimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocionaliai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos ir kitus garsus, mato šokio judesius.
2 žingsnis	Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos vaizdus, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.
3 žingsnis	Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinių objektus. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrindamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamosis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.
4 žingsnis	Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinių, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydami ir stebėdami skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti. Paklaustas pasako savo nuomonę, kurį muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis, drabužis, žaislas gražesnis. Reaguoja į kitų vertinimus.
5 žingsnis	Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių lankymo. Supranta ir komentuoja kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas, vaidindamas, vaizduodamas dailės darbeliu, ką vaizduoja savo kūriniuose. Mėgaujasi meninės veiklos eiga, muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrasi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlių, dainelę, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės ornamentais papuoštus daiktus.
6 žingsnis	Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė. Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrasi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą mintį, kodėl gražu.
7 žingsnis	Nori matyti ir kurti grožį aplinkoje, kūrybinėje ir kasdienėje veikloje. Atpažįsta ir pasakoja apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus. Išsako samprotavimus apie muzikos, vaidinimo, šokio, dailės, tautodailės kūrinių siužetą, vaizduojamų įvykių kaitą, veikėjams būdingus bruožus, kilusius vaizdinius, potyrius. Pastebi, kas gražu, ir stengiasi tai panaudoti savo meninėje raiškoje. Pasakoja, aiškina, ką pats sukūrė, kaip kūrė. Pasako, kurių kūrinių malonu klausyti ir žiūrėti, o kurių nesinori klausyti, nemalonu žiūrėti. Reiškia savo nuomonę, kodėl gražu. Domisi kitų kūrybinėmis idėjomis.

4.6 SĖKMINGAI BEISUGDANTIS VAIKAS

4.6.1 Iniciatyvumas ir atkaklumas

Iniciatyvumas apibūdinamas kaip smalsumas, **domėjimasis nauja informacija bei veikla**, entuziastingas naujos informacijos, naujų veiklos ar raiškos būdų ieškojimas, noras išmokti. **Atkaklumas** yra **gebėjimas** gana **ilgą laiką** amžiaus galimybių ribose nepalikti atliekamos veiklos. Tai yra ilgalaikio dėmesingumo išlaikymas, gebėjimas išsaugoti svarbią informaciją bei idėjas atmintyje, kurias ateityje vaikas gali panaudoti įvairiose veiklose ir situacijose, nepasimesti nesėkmės situacijoje, didelėmis pastangomis pasiekti sėkmės. Atkaklumo pagrindas yra vaiko noras daryti įtaką aplinkiniam pasauliui, noras pasiekti tikslų. Iniciatyvumo ir atkaklumo srityje vaikui ugdantis tobulėja: gebėjimas pačiam susirasti veiklą ir ją turiningai plėtoti, gebėjimas įsitraukti į suaugusiojo pasiūlytą ugdymąsi skatinančią veiklą, susikoncentruoti ir išradingai ją plėtoti, gebėjimas susidoroti su kliūtimis siekiant sumanymų realizavimo.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais

VERTYBINĖ NUOSTATA. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais.	
Iniciatyvumo ir atkaklumo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius, veiksmus su daiktais. Šypsodamasis, žvelgdamas į akis, čiauškėdamas, duodamas žaislą kitam paskatina su juo žaisti; išreiškdamas norus parodo „taip“ arba „ne“.
2 žingsnis	Pats pasirenka daiktus, su jais žaidžia, daug kartų atkakliai bando atlikti naują veiksmą, kartoja tai, kas pavyko. Judesį, veiksmą ar garsą gali pakartoti tuoj pat, po kelių valandų, dienų, todėl savarankiškai modeliuoja kelis judesius ar veiksmus į vieną seką. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos. Pats noriai mokosi iš tų, su kuriais jaučiasi saugus. Veiksmiais ir atskirais žodžiais reiškia norus, veda suaugusįjį prie dominančių daiktų. Protestuoja, reiškia nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.
3 žingsnis	Nuolat energingai žaidžia, ką nors veikia, laisvai juda erdvėje, pats keičia veiklą, pasirenka vieną iš kelių daiktų, sugalvoja būdus, kaip pasiekti neprieinamą norimą daiktą. Mėgsta išbandyti suaugusiojo pasiūlytus naujus žaislus, žaidimus, neįprastą veiklą. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“.
4 žingsnis	Dažniausiai pats pasirenka ir kurį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Kviečiant, sudominant įsitraukia į suaugusiojo pasiūlytą veiklą jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei. Susidūręs su kliūtimi arba nesėkme, bando ką nors daryti kitaip arba laukia suaugusiojo pagalbos. Siekia savarankiškumo, bet vis dar laukia suaugusiųjų paskatinimo, padrąsinimo.
5 žingsnis	Pats pasirenka ir ilgesnį laiką kryptingai plėtoja veiklą vienas ir su draugais. Lengviau pereina nuo paties pasirinktos prie suaugusiojo jam, vaikų grupei ar

	visai vaikų grupei pasiūlytos veiklos. Suaugusiojo pasiūlytą veiklą atlieka susitelkęs, išradingai, savaip, savarankiškai. Ilgesnį laiką pats bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepavykus kreipiasi pagalbos į suaugusįjį.
6 žingsnis	Turiningai plėtoja paties pasirinktą veiklą, ją tęsia po dienos miego, kitą dieną, kelias dienas. Susidomėjęs ilgesniam laikui išitraukia į suaugusiojo jam, vaikų grupei ar visai vaikų grupei pasiūlytą veiklą, siūlo vaikams ir suaugusiajam išitraukti į jo paties sugalvotą veiklą. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus bando įtraukti bendraamžius ir tik po to kreipiasi į suaugusįjį.
7 žingsnis	Nusiteikęs pradėti, siūlyti naują veiklą, ją užbaigti, užmegzti naują draugystę, naują kontaktą su suaugusiais. Savo iniciatyva pagal savo pomėgius, interesus pasirenka veiklą, ilgam išitraukia, ją plėtoja. Nuo pradžios iki pabaigos gali atlikti ir nepatrauklią veiklą. Palankiai priima iššūkius, bando pats įveikti kliūtis. Kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.

4.6.2 Tyrinėjimas

Tyrinėjimas – tai procesas, kai atidžiai žiūrint, klausant, uodžiant, liečiant, klausinėjant, **ieškant informacijos** įvairiuose šaltiniuose sužinoma apie gyvosios ir negyvosios gamtos objektus bei reiškinius, žmogaus sukurtus daiktus, žmonių gyvenimą. **Tyrinėjimas apima ir bandymus** (eksperimentus), kai keičiame daiktus ar medžiagas, aplinkos sąlygas, pvz., kai išardome ir sudedame kitaip, kai tirpiname, šildome, šaldome medžiagas, kai sodiname augalus ir stebime, kaip jų augimą veikia šviesa, laistymas ir pan.

Tyrinėjimas apibūdinamas kaip: **smalsumas**, domėjimasis, noras pažinti, išsiaiškinti kas ir kodėl vyksta; **gebėjimai kelti problemas**, klausimus ir tyrinėjimo tikslus, numatyti (spėti) laukiamus tyrinėjimo rezultatus; **gebėjimas numatyti** kaip tyrinės ir pasirinkti priemones; **gebėjimas apmąstyti** tyrinėjimo rezultatus, juos aptarti ir padaryti išvadas; tyrinėjimo žingsnių, saugaus tyrinėjimo taisyklių žinojimas ir supratimas. Tyrinėjimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: domėjimasis supančia aplinka, tyrinėjimas pasinaudojant įvairiais pojūčiais, atrastų, sužinotų dalykų aptarimas.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	
Tyrinėjimo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus.
2 žingsnis	Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug

	kartų.
3 žingsnis	Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta.
4 žingsnis	Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito, ar ne ir pan.).
5 žingsnis	Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagas, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus
6 žingsnis	Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėjami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybės išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultata, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašūs su savo artimaisiais, kuo skiriasi nuo jų. Lygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja.
7 žingsnis	Domisi gamtinės aplinkos tyrinėjimais (stebėjimais, bandymais). Suaugusiojo padedamas numato, ką reikės atlikti, pasiūlo, kokias priemones ir kaip galima panaudoti tyrinėjant, stebi ar bando, aptaria ir daro išvadas. Tai, ką sužinojo tyrinėdamas, susieja su tuo, ką jau žinojo, išsako savo abejones ir ką dar norėtų sužinoti. Tyrinėjimams naudoja skaitmenines technologijas (kompiuterį, mobilųjį telefoną, fotoaparata ir kt.). Tyrinėja susidomėjęs, atidžiai, stengiasi viską pastebėti. Samprotauja apie pastebėtas aplinkos objektų savybes, požymius, žmonių gyvenimo būdo bruožus, palygina, kritiškai vertina. Atskiria dalis nuo visumos, sujungia dalis į visumą, sudaro sekas, grupuoja, klasifikuoja. Projektuoja, modeliuoja. Tyrinėjimo rezultatus pavaizduoja piešiniu, nuotraukomis, nesudėtinga schema, pristato kitiems. Baigęs tyrinėjimą, aptaria, kaip pavyko viską atlikti, ką galima buvo daryti kitaip. Stebėdamas ar vykdydamas bandymą stengiasi viską atlikti tvarkingai, laikytis sutartų taisyklių. Paaiškina, kad gamtą ar socialinę aplinką tyrinėti reikia atsargiai, nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje (neragauti nepažįstamų vaisių, uogų, neimti į rankas vabzdžių ir t. t.), buityje, gatvėje.

4.6.3 Problemų sprendimas

Problemų sprendimas – tai gebėjimas suprasti, įvertinti, interpretuoti ir **pritaikyti žinias** iššūkių, sudėtingų užduočių ar **sunkumų sprendimui**. Išskiriami tokie problemų sprendimo žingsniai: problemos nustatymas ir įvardijimas (aš negaliu padaryti to ir to, nežinau, kaip padaryti

tai ir tai), įvairių sprendimų ar išeičių paieška, vieno kurio nors sprendimo pasirinkimas ir išbandymas, įvertinimas, kas iš to išėjo, kokios pasekmės. Problemų sprendimo srityje vaikui ugdantis tobulėja: problemų atpažinimas, įžvelgimas, sprendimų, išeičių paieška ir tinkamiausio sprendimo pasirinkimas bei įgyvendinimas, pasekmių, panaudojus sprendimą, stebėjimas ir apmąstymas, mokymasis įveikti nesėkmes.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.	
Problemų sprendimų srities pasiekimai	
1 žingsnis	Pakartoja nepasisekusį veiksma, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.
2 žingsnis	Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.
3 žingsnis	Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.
4 žingsnis	Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta, kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.
5 žingsnis	Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Nepasisekus samprotauja, ką galima daryti toliau, kitaip arba prašo suaugusiojo pagalbos.
6 žingsnis	Atpažįsta, su koku sunkumu ar problema susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.
7 žingsnis	Sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas priima natūraliai, nusiteikęs juos įveikti. Ieškodamas, kaip susidoroti su sudėtinga veikla, kliūtimi ar problema, samprotauja apie sprendimus, jų pasekmes, pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų. Tariasi su kitais, drauge ieško išeities, siūlo ir priima pagalbą. Supranta ir pasako, ar problemą gali įveikti pats kartu su kitais vaikais, ar būtina suaugusiojo pagalba.

4.6.4 Mokėjimas mokytis

Mokėjimas mokytis ikimokykliniame amžiuje suprantamas kaip noras ko nors išmokti ir atkaklus to tikslo siekimas. Tai **gebėjimas išsikelti** mokymosi ar kitos veiklos **tikslus**, planuoti, kaip jų bus siekiama, pasirinkti tinkamus veikimo būdus, apmąstyti, kaip sekėsi ir kokie veiklos ar mokymosi rezultatai, kokie tolesni tikslai. Mokėjimo mokytis srityje vaikui ugdantis tobulėja: numatymas, ko nori išmokti, aktyvus mokymasis, gebėjimas apmąstyti, ko išmoko.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko.	
Mokėjimo mokytis srities pasiekimai	
1 žingsnis	Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ir susitapatina, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.
2 žingsnis	Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais, juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Stebi ir mėgdžioja, klausia. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.
3 žingsnis	Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ko išmoko.
4 žingsnis	Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.
5 žingsnis	Norėdamas ką nors išmokti, pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitiksina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu...
6 žingsnis	Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeldamas ir spręsdamas problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinyuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ko dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.
7 žingsnis	Samprotauja apie mokymąsi mokykloje, išsako savo požiūrį į mokymąsi, jo prasmę. Kelia nesudėtingus mokymosi tikslus ir numato, kaip jų sieks, samprotauja apie tai, kaip pavyko. Kalba apie tai, kad daug sužinoti ir daug ko išmokti apie žmones, daiktus, gamtą galima klausinėjant, stebint aplinką, iš spaudos ir knygų, enciklopedijų, interneto, TV ir kt. Savarankiškai susiranda nesudėtingą informaciją, klausinėja draugus, suaugusiuosius, kai reikia, prašo suaugusiųjų pagalbos. Siūlo idėjas, ko ir kaip galima būtų mokytis kartu, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti. Mokosi iš kitų.

4.6.5 Kūrybiškumas

Kūrybiškumas suprantamas kaip **asmenybės savybė**, susijusi su gebėjimu **atrasti tai, kas nauja, originalu, netikėta**. Kūrybiškumui ugdyti būtina saugi, vaiko saviraišką skatinanti aplinka. Kūrybiškumo srityje vaikui ugdamas tobulėja: domėjimasis naujais, nežinomais, sudėtingais dalykais; gebėjimas išvelgti problemas, klausinėti, diskutuoti, įsivaizduoti, fantazuoti; gebėjimas ieškoti atsakymų, netikėtų idėjų, kurti variantus, savaip pertvarkyti, pritaikyti; drąsa veikti, daryti savaip.

ESMINIS GEBĖJIMAS. Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.

VERTYBINĖ NUOSTATA. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	
Kūrybiškumo srities pasiekimai	
1 žingsnis	Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.
2 žingsnis	Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktų tyrinėjimui.
3 žingsnis	Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus
4 žingsnis	Išvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, pasakodamas, judėdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.
5 žingsnis	Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veikimo procesu ir rezultatu.
6 žingsnis	Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto, įsivaizduoja, fantazuoja. Ieško atsakymų, naujų idėjų, netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savitai eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.
7 žingsnis	Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Išvelgia dar neišbandytas veiklos, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus, diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atlikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Nebijo daryti kitaip, būti kitoks, drąsiai, savitai eksperimentuoja.

5. ŽENKLAI, IŠPĖJANTYS APIE POREIKĮ PRITAIKYTI UGDYMO PROCESĄ

Ženkais, išpėjančiais apie poreikį pritaikyti ugdymo procesą, vadinami saviti vaiko veiklos būdai žaidžiant, tyrinėjant aplinką, bendraujant su bendraamžiais ir suaugusiaisiais ir pan., kurie liudija apie vaikui iškylančius ugdymosi sunkumus. Jie informuoja pedagogą ir tėvus (globėjus) apie būtinumą atidžiau stebėti vaiko veiklas, bendravimą ir ieškoti metodų, kurie padėtų vaikui išsiugdyti jo galimybes atitinkančius gebėjimus.

Vadovaujantis įprastos raidos vaikui būdingų pasiekimų amžiaus tarpsniuose aprašymu, atkreipiamas dėmesys į ugdymosi skirtumus: gebėjimų stoką, neįprastą elgesį ar emocijas, kurios gali reikšti pedagogo arba specialistų pagalbos poreikį. Susirūpinimą keliančių ženklų aprašymai padės pedagogui kuo anksčiau pastebėti sunkumų patiriančius vaikus, ypač tais atvejais, kai vaikui nėra arba dar nėra nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, paskatins bendradarbiauti su švietimo pagalbos specialistais arba kreiptis į Vaiko gerovės komisiją dėl išsamaus vaiko ugdymosi poreikių įvertinimo.

Amžius	Požymiai
2 metai	<p>Vis dar vaikšto netvirtai, nors pradėjo vaikščioti prieš 6 ar daugiau mėnesių.</p> <ul style="list-style-type: none">• Negeba parodyti pagrindinių namų apyvokos daiktų ir svarbiausių kūno dalių.• Nevykdo vieno veiksmo nurodymų (pvz., „Prašau paduoti kaladėlę“).• Nevartoja gestų arba kalbos, norėdamas atkreipti dėmesį į daiktą ar veiksmą.• „Neįgarsina“ savo norų bent vienu savitu žodžiu ar dviejų žodžių junginiais.• Nežaidžia jokių imitacinių žaidimų.• Nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų (pvz., neima iš spintelės indų, nesiekia maišyti tešlos kartu su mama).• Neatsiliepia į savo vardą atsisukdamas.• Netyrinėja aplinkos ir ja nesidomi.• Blogai girdi ar mato.
3 metai	<ul style="list-style-type: none">• Dažnai griūva ir (ar) sunkiai (įsikibęs, neužtikrintai) lipa laiptais.• Nerangiai manipuliuoja smulkias daiktais.• Nesupranta įprastų kasdienių prašymų (pvz., „Padėk batukus į vietą“).• Kalbėdamas nevartoja 2–3 žodžių sakinių (pvz., vietoj „noriu pieno“ sako „pieno“).• Nesidomi kitais vaikais.• Nedalyvauja imitaciniuose žaidimuose.• Savarankiškai nenusivelka atsagstyto švarkelio ar paltuko.• Vis dar šlapinasi į kelnytes, nors buvo mokomas sėsti ant puoduko.• Kalbėdamas nereguliuoja balso stiprumo (kalba pernelyg garsiai arba pernelyg tyliai, nepriklausomai nuo situacijos).• Blogai girdi ar mato
4 metai	<ul style="list-style-type: none">• Nerangiai juda ir manipuliuoja paprastais įrankiais, pvz., šaukštu, šakute ir pan.• Sunkiai vykdo žodinius nurodymus.

	<ul style="list-style-type: none"> • Kalba neaiški ir ją sunku suprasti. • Demonstruoja ypatingą užsispyrimą, kuris gali pereiti net į agresyvų elgesį. • Vis dar labai verkia ir stveriasi už tėvų ar globėjų, kai šie nori išeiti. • Nesidomi žaidimais su kitais vaikais ir žaidžia vienas. • Žaisdamas grupiniame žaidime vadovaujant vyresniesiems vaikams ar suaugusiems nesilaiko taisyklių. • Nesisaugo aplinkoje esančių kliūčių (aštrų kampų, atvirų laiptų). • Negeba įvykdyti dviejų veiksmų nurodymo (pvz., „Prašau paimti puoduką ir pastatyti ant stalo“). • Nesudeda paveikslėlio iš 2 dalių. • Negeba nubrėžti linijos pagal pavyzdį. • Blogai girdi ar mato.
5 metai	<ul style="list-style-type: none"> • Juda nerangiai: klumpa, griūva, neišlaiko pusiausvyros ir pan. • Nerangiai naudojami pieštuku ir kasdieniais buities įrankiais. • Dažnai ar nuolat elgiasi agresyviai. • Pernelyg drovus, baukštus ar emociškai labilus (nuolat besikeičiančios, ne visada adekvačios emocijos). • Nei namuose, nei darželyje nevykdo nurodymų. • Lyginant su kitais vaikais, lengvai išsiblaško ir sunkiai sukaupia dėmesį. • Mažai domisi kitų vaikų žaidimais ir prie jų nesijungia. • Negali susieti paprastų pavienių įvykių (nesuvokia priežasties-pasekmės ryšio). • Nekalba sudėtiniais sakiniais. • Kalba sunkiai suprantama dėl neaiškios tarties ar netaisyklingos gramatinės struktūros. • Sunkiai supranta ir įsimena sąvokas. • Visai nevartoja apibendrinamųjų žodžių („žaislai“, „gyvuliukai“). • Nesuvokia priežasties ir pasekmės ryšio: neatsako į klausimą „kodėl“ apie nesudėtingus įvykius. • Nesudeda paveikslėlio iš 3–4 dalių. • Blogai mato ar girdi.
6 metai	<p>Sunkiai eina ištisine linija.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nelipa laiptais. • Paklaustas nepasako apie savo jausmus (linksma, pykstu, liūdna). • Žaisdamas nemėgdžioja suaugusiųjų veiksmų („... taip kaip tėvelis“, „... taip kaip mamytė“). • Nesuranda sau užsiėmimų. • Nenumato galimų pavojų (pvz., nesustoja prie gatvės prieš ją pereidamas, nesisaugo atvažiuojančio transporto). • Nerūšiuoja daiktų pagal vieną požymį. • Nepasako savaitės dienų, nors buvo to mokomas. • Nenusako paprastų veiksmų sekos. • Paveikslėlyje neranda nelogiškumo (pvz., vasarą vaikai leidžiasi nuo kalnelio rogutėmis). • Negeba papasakoti paprastų kasdienių įvykių. • Blogai girdi ar mato.

6. UGDYMO METODAI, FORMOS IR PRIEMONĖS

Ugdymo metodai parenkami taip, kad atitiktų vaikų amžių ir galimybes, individualius ugdymo(si) poreikius. Planuojant ugdomąją veiklą, pedagogai ir specialistai kūrybingai naudojami darželyje sukaupia metodine medžiaga ir įvairiomis priemonėmis. Įstaigoje dirbančios pedagogės kiekviena turi savitą darbo stilių. Tai lemia jų asmeninės savybės, gebėjimai, patirtis. Stilių įvairovė netrukdo laikytis pasirinktų ugdymo programos tikslų.

Ugdymo metodai ir būdai:

- **pagrindinis ugdymo metodas – žaidimas.** Žaidžiant ugdomi visi vaikų gebėjimai. Jis skatina vaikų pozityvias emocijas, padeda formuoti kalbiniams įgūdžiams, natūraliai sukonzentruoja dėmesį į ugdomąją veiklą;
- **vaizdinis metodas** – demonstravimas, stebėjimas – nukreiptas į vaizdinį formavimą apie vaikus supančią aplinką, jos reiškinius; kuriamos sąlygos vaikui stebėti ir suprasti aplinkinį pasaulį, pajusti žmonių, daiktų, reiškinių sąryšį, vieningumą.
- **praktinis metodas** – vaikų darbai, praktinė veikla, tyrinėjimai, stebėjimai, eksperimentavimai;
- **žodinis metodas** – pokalbis, pasakojimas, aptarimas, diskusija – suteikia galimybę perduoti ar gauti informaciją, natūraliai bendrauti; **vaikai** skatinami kalbėti, atsakyti į klausimus, apibūdinti savo veiklą, išsakyti savo nuomonę, analizuoti, kritiškai mąstyti.
- **interpretacija** - skatinama vaiko saviraiška, padedama jam atsiskleisti, „pabėgti“ nuo tikrovės apribojimų, susitapatinti su personažais, vaidinti, išgalvoti įvairias situacijas, istorijas, pritaikyti joms tinkamus vaidmenis, veiksmus.
- **eksperimentavimas** – kuriama aplinka ir taikomi įvairūs dėmesio atkreipimo būdai, kurie skatina vaiką veiklai: pačiam eksperimentuoti, daryti atradimus, išmokti naujų sąvokų, atrasti įvairių pasaulio pažinimo būdų.
- **kūrybinis metodas** – sudarantis sąlygas vaikams kelti ir įgyvendinti savo idėjas; suteikiama galimybė vaikui atsiverti, suvokti erdvę, spontaniškai perprasti formas, spalvas, susipažinti su reljefu. Meninė erdvė, priemonės, medžiagos skatina vaiką drąsiai, laisvai išreikšti save, patirti sėkmę.
- **sportinės veiklos metodai** – estafetės, varžybos, komandiniai žaidimai, fiziniai pratimai;
- **pažintinės – edukacinės ekskursijos, išvykos** – padeda pažinti ir suprasti supančią aplinką;
- **IKT taikymas** – vaizdo medžiagos stebėjimas ir analizavimas multimedijos pagalba, interaktyvios pamokos iš <http://www.akytyviklase.lt/>, kompiuteriniai žaidimai iš

<http://www.frepy.eu/>, <https://ismaniejirobotai.lt/>, animacinė ugdymo priemonė “SaulysTUČIAI” ir kt.;

- **ugdymas pavyzdžiu.** Tai autoritetinis ugdymas: pedagogas turi būti toks patrauklus vaikams, kad jie noriai sektų jo pavyzdžiu;
- **spontaniškasis ugdymas.** Tai savaiminis bei situacinis ugdymo būdas, kurio sėkmė labai priklauso nuo pedagogo pastabumo, lankstumo;
- **susitikimai su įvairiais žmonėmis.** Plėtojant socialinę vaiko patirtį, labai svarbu, kad vaikas galėtų mokytis bendrauti su nepažįstamais suaugusiais žmonėmis;
- **probleminis mąstymas (situacijų sprendimas)** – vaikai mokomi atsirinkti, rūšiuoti daiktus pagal vieną ar kelis požymius, susitarti su kitais, priimti teisingus sprendimus. Probleminiai atvirieji klausimai žadina vaikų susidomėjimą ir smalsumą, suteikia galimybę pasidalinti mintimis, ieškoti atsakymų į rūpimus klausimus ir t.t.
- **relaksacija** – taikomi įvairūs atsipalaidavimo būdai kasdieninėje vaiko veikloje, padeda jam pailsėti, nusiraminti, pačiam pajusti ir kaitalioji ramią veiklą su aktyvia.

Specialiųjų poreikių vaikų ugdymo procese atsižvelgiant į vaiko raidos sutrikimų ypatumus, numatomi konkretūs individualūs ugdymo uždaviniai, paramos būdai: individualios programos, žaidimo, menų, judesio terapija, padedantys įveikti vaiko negalią. Kadangi sutrikusios raidos vaikai dažnai nesugeba patys tikslingai pasirinkti veiklą, pedagogai stengiasi maksimaliai stimuliuoti protinę, fizinę ir dorinę raidą, siekdami pašalinti ar sušvelninti sutrikimų pasekmes bei parengti tolesniam ugdymui. Visa ugdymoji veikla organizuojama žaidimo forma. Taikomi įvairūs skatinimo, iniciavimo, motyvavimo metodai. Nuolat palaikoma pakili nuotaika, vaikas skatinamas bendrauti, aktyvinamas dėmesys, ugdomas kalbos supratimas ir šnekamojo kalba. Pedagogai pagiria vaiko pastangas, net jei rezultatai menki, didelį dėmesį skiria teigiamoms vaikų emocijoms žadinti.

Ugdymo(si) organizavimo formos:

Ikimokykliniame amžiuje pagrindine ugdymo(si) forma yra *įvairi vaikų veikla*:

- **visos grupės veikla:** žaidimai, ryto ir popietės ratas, vaikų sveikatinimo ir atsipalaidavimo valandėlės, muzikos ir kūno kultūros valandėlės, varžybos, išvykos, renginiai, šventės;
- **veikla grupelėse:** žaidimai, bendri kūrybiniai darbai-projektai, tyrinėjimai, diskusijos, kalbos korekcijos valandėlės;
- **individuali veikla:** savarankiška vaiko veikla ir žaidimai; individualių gebėjimų lavinimo užsiėmimai; loginės ir rašto pradmenų bei kalbinės pratybos; lavinamoji veikla ant kilimėlių ir prie staliukų; individualus bendravimas su auklėtoja ir /ar logopede, specialiąja pedagoge.

Ugdymo procese taikome komandinio darbo formą, nes manome, kad tik veikdami kartu, dalindamiesi patirtimi, sudarysime sąlygas visapusiškam vaiko ugdymui(si). Pedagogai, tėvai, o prireikus ir specialistai, daro didelę įtaką ugdymo ir kitų problemų sprendimui, kartu vykdydami *projektinę veiklą*.

Ugdymo priemonės. Įstaigos aplinka ir priemonės pritaikytos skirtingo amžiaus vaikų poreikiams, tačiau tai kintantis procesas, reikalaujantis nuolatinio atnaujinimo. Priemonių tikslas - motyvuoti ir skatinanti vaikus pačius aktyviai veikti: kurti, būti kūrybiškais, tyrinėti, atrasti, eksperimentuoti, pasirinkti, tobulinti savo praktinius gebėjimus. Ugdymo aplinkoje baldai, įranga ir ugdymo priemonės yra patrauklios, estetiškos, saugios ir patogios, pritaikytos berniukams ir mergaitėms. Grupėje ugdytiniai turi individualius skyrius (stalčius), į kuriuos susideda asmenines ugdymosi priemones – žaislus, piešinius ir t.t. Vidaus patalpos yra tinkamai apšviestos, vėdinamos, jose palaikoma reikiama temperatūra.

Siekiamybė, kad mokymo priemonės:

- tenkintų vaiko poreikį žaisti, bendrauti, judėti;
- skatintų norą puoselėti ir saugoti savo ir kitų sveikatą;
- skatintų vaiko savarankiškumą, saviraišką, kūrybingumą, meninių gebėjimų ugdymą(si).

Priemonių grupės:

- **Aplinkos kūrimas** - pedagogai kartu su vaikais ir jų tėvais, bendruomenės nariais, kuria jaukią, patogią, vaikų amžių ir poreikius atitinkančią bei įvairiapusį ugdymą skatinančią aplinką. Siekiama, kad aplinka skatintų vaiko poreikį judėti, veikti, pažinti, kurtų jaukumą, būtų funkcionali;
- **Mokymo priemonės** (daiktai, žaislai, knygos, įvairios medžiagos ir kt.) – pedagogai siekia, kad mokymo priemonės atitiktų vaikų amžių, individualius esamus gebėjimus, žadintų norą pažinti, lavintų loginį mąstymą, aktyvų kūrybingumą, norą žaisti drauge.

Socialinei kompetencijai ugdyti skiriamos priemonės

Popierinės kortelės vardui. Lietuvos žemėlapis, Lietuvos Respublikos herbas, Skirsnemunės ir Jurbarko miestų herbai, gaublys. Saugaus elgesio kortelės, nuotaikų kortelės, poelgio-pasekmės kortelės. Paveikslėliai, dėlionės, mozaikos, stalo žaidimai; veidrodis; muzikos įrašai; socialinio turinio knygelės, žurnalai. Bendravimo, elgesio, situacijų pratybų lapai. Loto sveikatos, ekologijos ir saugaus elgesio temomis.

Pažinimo kompetencijai ugdyti skiriamos priemonės

Aplinkos pažinimo sričiai: Informaciniai leidiniai (knygos, plakatai, enciklopedijos, stalo žaidimai ir kt.). Gyvūnų, paukščių augalų, gamtovaizdžių ir gamtos paminklų nuotraukos; paveikslėliai, kortelės, loto. Smėlis, akmenukai, vanduo, gamtinė medžiaga. Auginami ir prižiūrimi kambariniai augalai. Žmonių buties, profesijų atributai, suaugusiojo darbo stebėjimas, jo veiksmų mėgdžiojimas. Spalvotos kaladėlės, dėžutės, techniniai žaislai. Vaikiškos knygelės, kalbos žaidimai, vardų žaidimai, žaidimai su žaislais. Medžiagos įvairiems darbams. Nekenksmingos buitinės atliekos. Buitinė technika: laikrodžiai, kompasas, mikroskopas, telefonai, žibintuvėliai, plaukų džiovintuvas. Gamtos kalendorius, galvosūkių, labirintai; paukščių balsų įrašai. Puodeliai, laistytuvai gėlėms.

Tyrinėjo sričiai: padidinamieji stiklai, smėlio laikrodžiai. Indai ir priemonės eksperimentavimui; vandenį sugeriančios medžiagos, indai bei priemonės žaidimui su smėliu ir vandeniu, muilo burbulai, laikrodžiai, žvakės, rašomoji lenta, dėžutės.

Kiekio supratimo ir skaičiavimo, formos, erdvės matavimo sritims: įvairios ilgio matavimo priemonės, erdvinės ir plokštuminės geometrinės figūros, skaičių, formų, dydžių, spalvų kortelės skaičiavimo pagaliukai, specialios didaktinės skaičiavimo priemonės; pinigų pavyzdžiai; kortelės ir žaislai tapatinimui, grupavimui, rūšiavimui, serijų dėliojimui; išardomieji ir sudedamieji žaislai, kilnojamoji magnetinė lenta, svarstyklės, mozaikos, įvairių formų akmenukai, kriauklės.

Sveikatos kompetencijai ugdyti skiriamos priemonės

Kasdieniniams gyvenimo įgūdžiams ugdyti: higienos reikmenys (muilas, šukos, nosinės, dantų pasta, dantų šepetėlis, popieriniai rankšluosčiai).

Fiziniam aktyvumui skatinti: kaspiniai, skarelės, skraistės šokiui; lankai, šokdynės, virvutės, kamuoliai mėtymui, spardymui, šokavimui. Kėgliai, batutas, balansavimo diskas, šiurkštūs, gruoblėti kilimėliai. Sūpuoklės, kopėčios, gimnastikos suoleliai, čiužiniai. Priemonės estafetėms, kliūtims įveikti. Nugludinti akmenėliai padų masažui. Paspirtukai, rogutės. Paveikslėliai, knygelės, dėlionės, loto augimo ir sveikatos temomis, priemonės varstymui, segiojimui, raišiojimui.

Meninei kompetencijai ugdyti skiriamos priemonės

Kūrybiškumui skatinti: Priemonės tapymui, piešimui, lipdymui, kūrybiniam darbams (įvairūs dažai: guašas, akvarelė, kreidelės, pastelė; klėjai; balta ir spalvota kreida; pilki ir spalvoti

pieštukai; įvairaus dydžio, pločio, storio teptukai; žirkklės, voleliai; štam pavimo, antspaudo pavimo priemonės, formelės, kempinės, tušas, plunksnos, įvairios buitinės atliekos, molbertai). Priemonės darbo vietai uždengti; apranga darbui su dažais. Širmelė teatrui; pirštukų lėlės, lėlės marionetės, apranga ir vaidybos atributika vaikams: skraistės, skrybėlės, bižuterija, karūnos.

Muzikos instrumentai (molinukai, akmenukai, lazdelės, metalofonas, ritminiai mušamieji instrumentai ar savos gamybos; muzikos centras, muzikiniai CD įrašai su klasikine, liaudies, vaikų muzika; muzikinės dėžutės, muzikiniai žaislai, pagaliukai ir pan.

Komunikavimo kompetencijai ugdyti skiriamos priemonės

Įvairūs paveikslėliai, vaikiškos knygelės, knygų bibliotekėlė, žurnalai, vaikiškos enciklopedijos, dailės albumai, kalbos žaidimai, vardų žaidimai, raidynai, žodžių kortelės, stalo žaidimai su raidėmis, užrašais kalbai ugdyti ir kt., raidžių kubeliai, muzikos įrašai (kompaktiniai diskai, garso kasetės) ir kt.; žaislinės knygelės vaikams (su iškirptais langeliais, pasakų veikėjų siluetais, figūrėlėmis). Skirtukai, žymekliai knygoms; simboliniai lipdukai, kompiuteris ir programos skatinančios vaikus kurti, modeliuoti daiktus, bandyti rašyti, piešti, vieta rašyti ir klausytis pasakų.

Priemonės laisvalaikio žaidimams

Žaislai vaikams džiuginti, nuotaikų kortelės, siužetiniai, minkšti ir asmeniniai žaislai, lėlės, lėlių drabužėliai. Įvairios kaladėlės, piramidės, konstruktoriai. Siužetinių-vaidmeninių žaidimų atributika, stalo teatras. Žaislai, skirti žaidimams poroje, keliese. Įvairūs stalo žaidimai. Didaktiniai žaislai, įvairios kaladėlės. Įvairūs žaisliniai baldai, buitiniai daiktai. Vaikams pritaikyti indai ir stalo įrankiai.

REKOMENDUOJAMOS TEMOS VISIEMS METŲ LAIKAMS

Ruduo	Žiema
<ul style="list-style-type: none"> • Pirmi žingsniai į darželį. • Aš ir nauji draugai. Pažintis su grupe. • Mano žaislas. • Pažinimo, tyrinėjimo savaitė. • Sveiki dantukai. • Aš saugus kai žinau. • Judu krutu ir niekad neliūdžiu. • Rudenėlis lapais lyja. • Keičias laikas- mainos rūbas. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šviesos ir tamsos kaita. • Aš ir laikas. Mano diena. • Žiemužė snaigėm krinta. • Kalėdos- gražiausia žiemos šventė. • Aš jaučiu, matau, girdžiu. • Mokausi gyventi, sutarti. • Esu nepaprastas ir įdomus. • Pavojai mano aplinkoje. • Užgavėnės.

<ul style="list-style-type: none"> • Gyvūnai ir mes. • Vienas ir daug. • Vėlinės. • Ką žada oras? • Drabužėlių pilna spinta. 	<ul style="list-style-type: none"> • Šeimoje saugūs ir mylimi. • Mano namai .Vasario 16. • Sušildyti žmogaus dvasia ir rankomis • Aš domiuosi technika.
Pavasaris	Vasara
<ul style="list-style-type: none"> • Amatų diena. • Kuo vilioja parduotuvės? • Atrask, kas mus sieja. • Kuriu knygą. Mus kalbina knygos lapeliai. • Šeimos diena. • Velykos. Gyvybės atbudimas. • Kiekvienam sava pastogė. • Spalvų karalystėje. • Skaičiai mano gyvenime. • Ekologiniu takeliu. • Gyvūnėliai metų karuselėje. • Kalbos mėnuo. • Sodai puošiasi žiedais. • Šimtai kalbų. 	<ul style="list-style-type: none"> • Vasarėlės sulaukėm. • Mes laimingi ir svarbūs. • Pavojai atostogų metu. • Joninės. Vidurvasaris. • Vasaros lauko žaidimai. • Pastebėk ir pavadink. • Saulutė šviečia, pabusti kviečia. • „Smėlio pilys ir nameliai, smėly iškeptos bandelės“

7. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Įstaigoje sukurta vertinimo sistema padeda ikimokyklinio ugdymo pedagogams ir kitiems ugdytojams atpažinti vaikų ugdymosi pasiekimus ir poreikius, įgyvendinti ugdymo turinį, pritaikant jį kiekvienam vaikui ir vaikų grupei, stebėti vaikų pažangą ir tikslingai ugdyti kiekvieną vaiką, kurti numatytiems vaiko ir vaikų grupės ugdymosi rezultatams pasiekti palankią aplinką, parinkti natūralius, vaiko prigimtį atitinkančius ugdymo būdus, siekti kryptingos maksimalios kiekvieno vaiko ugdymosi pažangos pagal jo galias.

Vertinimo tikslai:

1. Aprašyti vaikų ugdymo(si) pasiekimus nuo gimimo iki šešerių/septynerių metų kaip pažangos žingsnius, į kuriuos orientuojantis būtų stebima vaikų raida ir pažanga, vertinama ugdymo(si) kokybė.
2. Nustatyti esamus ugdytinių gebėjimus bei numatyti tolesnio ugdymo(si) gaires.

Vertinimo uždaviniai:

1. Padėti vaikui pažinti save, suprasti savo stipriąsias ir silpnąsias puses, įsivertinti.
2. Padėti pedagogui išvelgti vaiko ugdymosi galimybes, nustatyt problema ir spragas, diferencijuoti ir individualizuoti ugdymą.
3. Suteikti tėvams (globėjams) informaciją apie vaiko ugdymąsi; gerinti ryšius tarp vaiko, tėvų ir įstaigos.
4. Nustatyti įstaigai savo darbo kokybę, planuoti ugdymą, suteikti pagalbą pagal vaikų poreikius.

Vaiko ugdymosi pasiekimų vertinimo procesas vyksta nuolat, jo pažangą iliustruojančius vaiko darbelius, stebėjimo lapus kaupiant vaiko ugdymosi pasiekimų aplankuose. Vaikų pasiekimų ir pažangos vertinimas įstaigoje atliekamas pagal aštuoniolika vaiko ugdymo(si) sričių, vadovaujantis kiekvienos srities išskirta esmine nuostata ir esminiu gebėjimu, kuriuos vaikas turėtų įgyti iki 6-erių metų, t.y. per visą ikimokyklinio ugdymo(si) laikotarpį (Priedas Nr. 2).

Vaiko gebėjimai aprašomi du kartus per metus. Rugsėjo - spalio mėnesiais daromas pirminis vertinimas. Pirminio vertinimo paskirtis - fiksuoti vaiko pasiekimus, individualius ypatumus ir numatyti jo ugdymo kryptį (tikslus ir uždavinius), ugdymo individualizavimo ir paramos vaikui formas; gegužės mėnesį daromas baigiamasis vertinimas. Baigiamojo vertinimo paskirtis - įvertinti vaiko pasiekimų ir pažangos lygį pasiektą per metus. Esant reikalui sausio mėnesį daromas tarpinis vertinimas. Tarpinio vertinimo paskirtis - fiksuoti vaiko pasiekimus, nustatyti, ar tinkamai pasirinkta ugdymo kryptis, numatyti tolesnio vaiko ugdymo tikslus ir uždavinius. Auklėtojos planuoja individualius susitikimus su tėveliais (iš anksto abipusiai suderinus laiką) kad aptartų vaiko pažangą, gebėjimus, pasiekimus.

Vertinant vaikus pasitelkiami šie metodai: vaiko stebėjimas natūralioje kasdieninėje veikloje, vaiko veiklos ir kūrybinės raiškos darbelių analizė (meninės, žodinės kūrybos darbai, pratybos, nuotraukos, vaiko veiklos stebėjimo užrašai), vaiko kalbos užrašai, pokalbiai su vaiku ir vaiko tėvais, (kasdieniniai ir individualūs pokalbiai), specialistų pokalbiai.

Vaiko ugdymo(si) pasiekimų vertinimo medžiaga ir išvados kaupiamos individualiuose „Vaiko pasiekimo aplankuose“, kuriuos sudaro:

- „Ugdymo(si) pasiekimų diagrama pagal pasiekimų žingsnius“;
- vaiko meninės raškos darbai (dailės darbeliai, žodinė kūryba, užrašytos vaiko mintys);
- vaiko veiklos stebėjimo užrašai (įv. užduotėlės, vaiko mintys, nuomonė)
- vaiko elgesio faktų analizė (atskirų situacijų pavyzdžiai)

- vaiko įsivertinimas (vaikas skatinamas įsivertinti, siekiant formuoti supratimą apie jo paties ugdymąsi).

Ši informacija yra pasiekama tik vaiko tėvams (globėjams) bei pedagogams. Toks būdas padeda kaupti reikiamą informaciją apie vaiko daromą pažangą, ugdymosi pasiekimus, leidžia nuosekliau ir prasmingiau ugdyti minėtas vaiko kompetencijas. Tėvai (globėjai) informuojami apie vaiko ugdymo pasiekimus po kiekvieno įvertinimo individualių pokalbių metu, iškilus vaiko ugdymosi sunkumams – dažniau (pagal poreikį ir ugdymo(si) aktualijas).

8. BENDRADARBIAVIMO SU ŠEIMA FORMOS

Svarbi ikimokyklinio ugdymo(si) sąlyga – pedagogų ir vaiko tėvų bendradarbiavimas. Ši programa, orientuota į aktualių vaikui kompetencijų ugdymą, skatina aktyviai bendradarbiauti visus ugdymo dalyvius, drauge aptarti ugdymo(si) tikslus ir uždavinius, metodus ir priemones, derinti šeimos ir pedagogų lūkesčius, teikti tėvams žinių apie vaiko pasiekimus ir pažangą.

1. **Individualiu lygmeniu:** kasdieniniai individualūs pedagogo ir tėvų pokalbiai; pedagogai teikia informaciją apie vaiko ugdymosi pasiekimus ir pažangą (kas pusmetį arba pagal poreikį pastebėjus naujus vaiko gebėjimus, atsižvelgus į tėvų pageidavimus); anketinė apklausa.
2. **Grupės bendruomenės lygmeniu:** bendri grupės vaikų ir tėvų projektai: šventės, pramogos, koncertai, vakaronės, parodos, išvykos; grupės tėvų susirinkimai.
3. **Įstaigos bendruomenės lygmeniu:** tėvų pedagoginis švietimas: susirinkimai, paskaitos, kursai; įstaigos edukaciniai projektai: darželio bendruomenės meninės-kūrybinės raiškos parodos, šventės, vakaronės, išvykos, gamtosauginės akcijos, projektai; specialistų konsultacijos: logopedo, meninio ugdymo mokytojo, visuomenės sveikatos priežiūros specialisto, socialinio pedagogo.

9. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACINIAI ŠALTINIAI

1. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, **Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos**. Rengėjų grupės vadovė prof. dr. Ona Monkevičienė, spausdino UAB „Baltic Printing House“, 2015.
2. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, **Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas**, 2014.
3. Lietuvos Respublikos Švietimo ir Mokslo Ministerija. Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti, 2006, Vilnius.
4. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų bei pažangos vertinimo gairės ir aprašas. 2008m.
5. Ikimokyklinio ugdymo gairės. Programa tėvams ir pedagogams. 1993m.
6. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
7. Ikimokyklinio ugdymo įstaigą reglamentuojantys teisės aktai. 2001, Vilnius: Presvika3 .Švietimo gairės . 2002, Vilnius: spauda.
8. Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, 2011 m. kovo 17 d. Nr. XI-1281.
9. R. Bernotienė, I. Juraitienė, dr. D. Jakavonytė-Stoškuvienė. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų vertinimas. Metodinės rekomendacijos, 2012.
10. Priešmokyklinio ugdymo bendroji programa. Švietimo ir mokslo ministerija Švietimo aprūpinimo centras, 2014.
11. Bružienė M., Čepienė R. ir kt. Vaiko asmenybės ugdymas ikimokyklinėje įstaigoje (metodikos metmenys). Klaipėda, 1997.
12. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius, Presvika.
13. Monkevičienė O., Ankstyvojo ugdymo vadovas. Vilnius, Mintis, 2003.
14. „Gyvenimo įgūdžių programa“. Vilnius, 2003.
15. Monkevičienė O., Reformuojamojo ikimokyklinio ugdymo turinio sudarymas ir diegimas // Lietuvos vaikų darželis: praeitis ir dabartis. – V.: Leidybos centras, 1999.

PRIEDAS NR. 1

ESMINĖS NUOSTATOS IR GEBĖJIMAI, KURIUOS VAIKAS TURI ĮGYTI IKI 6 METŲ

Eil. Nr.	Vaiko pasiekimai	Esminė nuostata	Esminiai gebėjimai
1.	Savivoka ir savigarba	Save vertina teigiamai.	Supranta savo asmens tapatumą (aš esu, buvau, būsiu), pasako, kad yra berniukas/mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises.
2.	Emocijų suvokimas ir raiška	Domisi savo ir kitų emocijomis ir jausmais.	Atpažįsta ir įvardina savo emocijas ir jausmus bei jų priežastis, atpažįsta ir įvardina kitų emocijas ir jausmus, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais.
3.	Savireguliacija ir savikontrolė	Nusiteikęs sutelkti dėmesį, būti kantrus, valdyti emocijų raišką ir elgesį.	Ilgesnį laiką sutelkia dėmesį klausymui, stebėjimui, veiklai, įsiaudrinęs geba nusiraminti, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus.
4.	Santykiai su suaugusiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiais.	Pasitiki pedagogais, ramiai jaučiasi su jais kasdieninėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiais.
5.	Santykiai su bendraamžiais	Nusiteikęs pozityviai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais	Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (dalinasi žaislais, tariasi, supranta kitų nors), padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.
6.	Mokėjimas mokytis	Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko.	Mokosi žaisdami, stebėdami kitus vaikus ir suaugusius, klausinėdami, ieškodami informacijos, išbandydami, sprenddami problemas, kurdami, įvaldo kai kurias mokymosi strategijas, pradeda suprasti mokymosi procesą.
7.	Iniciatyvumas ir atkaklumas	Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gabumais	Savo iniciatyva pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia, ją plėtoja, po tam tikro laiko tarpo veiklą pratęsia, kreipiasi į suaugusiųjų pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.
8.	Kūrybiškumas	Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą.	Savitai reiškia savo sumanymus įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.
9.	Problemų sprendimas	Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams sunkumams bei iššūkiams įveikti.	Atpažįsta ką nors veikiant kilusius sunkumus bei iššūkius, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimo ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes
10.	Tyrinėjimas	Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja.	Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą ir bandymą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė.
11.	Aplinkos pažinimas	Nori pažinti, suprasti save bei aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	Įvardija, bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis.
12.	Skaičiavimas ir matavimas	Nusiteikęs pasaulio pažinimui naudoti skaičius ir skaičiavimus. Nusiteikęs tyrinėti aplinkos daiktus, jų ryšį ir santykius.	Objektų (realių ar pavaizduotų) kieki apibūdina skaičiumi, susieja skaičių su atitinkamu jo simboliu. Sudaro, palygina daiktų grupes pagal kiekį. Sudaro, pratęsia įvairias sekas, randa trūkstamus jų narius. Skiria daiktų spalvą, formą, jaučia daiktų dydį, dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje, sieja daiktus su vaizdais nuotraukose, piešiniuose. Pastebi laiko tėkmės požymius. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, talpa, tūris, laikas, daiktų panašumai ir skirtumai, daiktų tarpusavio ryšiai, santykiai, padėtis vienas kito atžvilgiu.
13.	Sakytinė kalba	Nusiteikęs išklausti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba.	Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiais ir vaikais, natūraliai ir laisvai išreiškdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.
14.	Rašytinė kalba	Domisi rašytiniais ženklais, simboliais, skaitomu tekstu.	Atpažįsta ir rašinėja raides, žodžius bei kitokius simbolius, pradeda skaitinėti.
15.	Meninė raiška	Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje.	Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.
16.	Estetinis suvokimas	Domisi meno kūriniais, aplinka, meninėmis veiklomis, jais gėrasi, grožisi.	Jaučia ir suvokia muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno savitumą, grožisi meno kūriniais, džiaugiasi savo kūryba, žavisi aplinkos grožiu, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais, pastebėjimais, vertinimais.
17.	Fizinis aktyvumas	Noriai, džiaugsmingai juda.	Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas

			pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai, atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.
18.	Kasdieninio gyvenimo įgūdžiai	Noriai įvaldo sveikam kasdieniniam gyvenimui reikalingus įgūdžius	Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu. Prižiūri savo išorę: prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.

PRIEDAS Nr. 2

VAIKO VARDAS, PAVARDĖ

AMŽIUS (pirminio vertinimo žymė █)

AMŽIUS (baigiamojo vertinimo žymė █)

UGDYMO(SI) PASIEKIMŲ DIAGRAMA PAGAL PASIEKIMŲ ŽINGSNIUS

